

פרק תשיעי

להפך בזכות הרב אשר המעה אלה האנשים.

כי יתביישו ממולדיהם ומקרוכיהם לכפור
בפרהסיא, כי אלה הם יותר רעים
מהפלוסופים עצמם האומרים אין ה' רואה
אותנו, כמו שזעק עליהם החכם ורע ומר מזה
כו' וכמשיב למעלה [פ"ג]. (ג) וגם [פ"ג] גם ודאי לא
חקשה] מהחכמים אשר היו לפנינו, כי מלאו
תורה ומצות כרמון עד חצי ימיהם ואחר כך
למדו אלו החכמות ודבקו בהם לאהבה

ידעתי בני ידעתי כי לא תקשה על כל
דברי מאלה השועלים הקטנים אשר
ראית בספרד, כי פלפלו שכלם שבע שנים או
ח' בחכמת התלמוד ואח"כ נדבקו בחכמת
הפלוסופיא [פ"ג] ואעפ"כ לא עזבו קיום המצוות,
נשתמשו בכלי קודש כדי ללבוש בגדים צואים
ומעשה המצות אשר בידיהם מעשה אבותיהם
בידיהם כאומרו מצות אנשים מלומדה, (ב) גם

מעין גנים

מהמצות ומותר לאכול טריפות לדעתם
וחמץ כפסח ולנאוף את אשת רעהו בידיעת
רעהו וכהסכמתו וכוס אחד יהיה לכולם, רק
שאסור לדעתם לגלות זה בפני ההמון כי
ישחיתו ישוב העולם, ע"כ טוב הוא שיהיה
הדבר כחוקה גמורה. ע"כ הרשעים הללו
למראית עיני כשר מתנהגים כדת יהודית
לפנים וכהסתר עושים כל המעשים רעים
מבלי חרדה כי ההפקרות נגעה עד לבם
ואינם מאמינים בהשגחה ושכר ועונש. אחי
מגע רגליך מגתיכתם ומארבע אמותיהם כי
הם מובדלים מקהל הגולה מפי פמליא של
מעלה ומפמליא של מטה, הן המה גמר
הבירור מכתות הערב רב ושנות רשעים
תקצורנה, וכהמס דונג מפני האש יאבדו
רשעים מפני אלקים וצדיקים ישמחו יעלצו
לפני אלקים וישישו בשמחה: (ג) וגם
מהחכמים אשר היו מלפנינו. ר"ל גם
מהחכמים אשר היו לפנינו אנחנו רואים
הדברים הנאמרים:

פרק תשיעי

(ב) גם כי יתביישו ממולדיהם ומקרוכיהם.
המחבר הקיל עליהם העון כאומרו
שהם מתביישים, ואני ידעתי את זדונם ורוע
לבבם אינם מתביישים אפילו מהנביאים
ותנאים ואמוראים, וכהתל באיש יהתלו
בשאט נפש בדברי החכמים ויהיו מתעתעים
ומלעיבים במלאכי אלקים, ואיך יתביישו
מבני דורם, והחכמים שכרורם הם בעיניהם
כחמורים, והם שונאי ישראל בתכלית
השנאה ורודפים אותם בתכלית הרדיפה
יותר מאוה"ע, והן המה מכתות הערב רב
אשר עליהן דיבר רשב"י בזה"ק ובר"מ פ'
נשא [קכ"ה ע"ב] ע"ש עד היכן הדברים
מגיעים. ומה ששומרים קצת מצות למראית
עיני כשר הוא עפ"י סברתם שהמצות נעשו
להשיג איזה חכמה, וגם נעשו נימוס
למוסרות ולעול על ההמון לכל יהיה איש
את רעהו חיים בלעו, משא"כ המתחכמים
והחקרי לב המתנהגים בדרך ארץ פטורים

אשר כל עסקם וכל עשותותם יומם ולילה לא היה כי אם בדיקוק המצות היא המדרגה הג' ואזהרה על הד' עשייתן לשמן.

דוד אמר [תהלים טו א] מי יגיד וכו' הולך תמים וכו' עד סופו, והולך תמים הוא הפך החקירה כמו שאמרה התורה התמימה [בראשית יז א] התהלך לפני והיה תמים, שלא יזהרר במצוה שרוצה לצוותו (1) שאין לה שום מעם אצל השכל, ובפרט לאברהם אבינו ע"ה אשר היה קדוש ה' ופרוש וכבר עברו רוב ימיו ולא היה צורך לבטל ממנו תאות חוש המישוש, וגם לא להברילו, (2) כי אחד היה אברהם, סוף דבר שום דבר מבוקי סריק (3) אשר נאמר מהשכל האנושי, וכתוב תמים תהיה וגו' [דברים יז ג] וכתוב למעלה כי הגנים האלה אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, והם חכמים גדולים במשפטי הכוכבים אשר היא חכמה יותר נבדרת מתכמת המכע (4) ואעפ"כ מפינו להביל מהם תמים תהי' וכו'.

דוד התלמד שמו לפנינו דרך אשר לא נצא ממנו כל ימיו (5) למלאות דבר

מעין גנים

בחקירות רק להאמין אמונת אומן כל עיקרי הדת דוק וחשכה: (1) שאין לה שום מעם אצל השכל. עיין מ"ש לעיל [פ"ד] בפסוק הלזה ותיבין: (2) כי אחד היה אברהם. סוף דבר אין להמציא בטעם המצוה (3): (4) אשר נאמר מהשכל האנושי. ר"ל ע"כ נאמר בזה והיה תמים מבלי חקירה עמש"ל: (5) למלאות דבר הש"י והגית בו יומם ולילה. היינו שחיברו התלמוד דרך משא ומתן בחכמה

והשליכו התורה אחרי גיוזם לא נתעסקו בה עוד אדרבא תהו על הימים הראשונים כגון הטרבוני ואלכאל וסראסא הם וכיוצא בהם שם רשעים ידקב, כי אלה רעים וחמאים לה' מאוד יותר מן הראשונים, שנה ופירש קשה מכלם.

אך ירא אנכי פן תבא עלי (ג) במרכבות הרב הגדול וחילו אשר כבר נתפרסם עליו ממש ועתד משה לא קם כמשה, ונראה מדבריו בתחלת המדע ובסופו ובכמה מקומות בספריו פעם בחוץ פעם ברחובות ובפרט במורה בכמה מקומות, (ד) והיותר מגולה במשל ובפרק אחרון כי אי אפשר לאדם להיות שלם בידאת אלהיו אם לא ילמוד הדרך הראשון שהודעתך הוא דרך החקירה, הא דאי קושיא גדולה וחוקה היא, אלא שיש לי בה ב' תירוצים, האחד כי אתה אם הקשית עלי מרבי משה לא תקשה עלי ממש רבינו ע"ה, כי כולי עלמא מודו כי לא קם נביא עוד בישראל כמשה, גם לא מהנביאים אשר לא ימצא בכלם מי שיהיה להמון ישראל ללמוד כי אם (ה) מצות אלהינו ב"ה, וחכמי המשנה

(ג) במרכבת הרב וחילו. הוא מרן הרמב"ם ז"ל: (ד) והיותר מגולה במשל. הלשון דחוק ויש לישבו [בס'] אור קרוב לתלמיד רבינו פירש שהכונה לדברי הרמב"ם בסוף ספר מרין ח"ג פנ"א ז"ל, ואני פותח זה הפרק במשל וכו' ובפרק אחרון שם כתב שהתכלית הוא ציור המושכלות וכו', ומה דאי יקשה על מה שנתבאר לאסור דרך החקירה המושכלות: (ה) מצות אלקינו ב"ה. ואדרבה לפי מה שהוכחנו לעיל מוכח שאסור לעסוק

ראה הקב"ה עוצם תשוקתו ושלח אליו איש קדוש להודיע לו מהקבלה הקדרשה, וכתב אחר כך באגרתו לתלמידו מהר"י הג"ל (דעתו להעתיק אי"ה האיגרת לקמן) שרוצה לחזור בו מדעתו הקודמת אלא שנתפשטו חיבוריו ברוב ישראל, והרחיק שם לימוד הפילוסופיא (כאשר תראה אי"ה).

וגם בחיבורו בספר הי"ד [כהקדמה] זה לשונו, ובזמן הזה תקפו צרות יתרות ודחקה השעה את הכל ואבדה חכמת חכמינו ובינת נבוינו נסתר, לפיכך אותן הפירושוין וההלכות והתשובות שחיברו הגאונים וראו שהם דברים מבוארים נתקשו בימינו ואין מבין ענייניהם כראוי אלא מעט במספר ואין צריך לומר הגמרא עצמה הבבלית והירושלמית והספרא והתוספתא שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך ואח"כ יודע מהם דרך הנכוחה בדבריהם האסורים והמותרים ושאר דיני התורה האיך הוא, ומפני זה נערתי חצני אני משה בן מיימון הספרדי ונשענתי על הצור ב"ה, ובינותי בכל אלו הספרים וראיתי לחבר דברים המתבררים מכל אלו החיבורים בענין האיסור והמותר והטמא והטהור עם שאר דיני התורה כולם בלשון ברורה ודרך קצרה ער שתהא תורה שבע"פ כולה סדורה בפני הכל בלא קושיא ובלא פירוק, לא זה אומר ככה זה אומר ככה, רק דברים ברורים קרובים נבונים עפ"י המשפט אשר יתבאר מכל אלו החיבורים והפירושים ובדין כל הדברים שתיקנו חז"ל ונביאים, כללו של דברים כדי שלא יהיה האדם צריך לחיבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל וכו', לפיכך קראתי שם החיבור הזה משנ"ה תורה לפי שאדם קורא בזה ויודע ממנו

נפלאה וכמים שאין להם סוף עד אשר נצטרך כל ימינו לעסוק בהן להוציא מהן הדינים והלכות ומדות ישרות וסודות נסתרות, ולא חברו הלכות פסוקות בכדי שלא נעובה אחר העיון בה ונלך ונעבד ח"ו את החכמות החיצוניות, הלא תראה בזה חכמה נפלאה מהש"י דהנה כל אשר חברו לה יחדיו ספרי הקדמונים והאחרונים לברר דיני התלמוד בקיצור (הגם שטובה גדולה עשו בעמיהם ורוח ד' דיבר בס, וברוח קדשם גילו לנו כל תעלומות כי בזולת דבריהם לא מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש ובפרט ברור האחרון הלזה) עכ"ו לא הספיקו דבריהם [דברי הרמב"ם] לעזוב המו"מ של הגמרא רק לעסוק בחבורו.

וזה שכתב לתלמידו ר' יוסף (כתשובתו סי' קמ"ב פ"ח) וז"ל כבר הורתך שתפתח מדרש ותלמד תורה עם התמרה והשקירה על עיון החיבור ולא תתעסק כי אם בהלכות הרב (היינו הר"ף ז"ל) ותעריכו אותו עם החיבור (היינו עם ספרו ספר הי"ד) וכשתמצאו מחלוקת בדבר תדעו כי עיון התלמוד יורה אתכם זה ותסתכלו ותעינו במקומו ותמצאו האמת, ולא תכלה ותאבד זמנך בפירוש ומו"מ של גמרא ואתן הדברים שכבר הנחתי מהם איבוד הזמן ומעט התועלת עכ"ל.

ונתהוה לו זה כי חשב ג"כ שיש תועלת בעיון ספרי החכמות פילוסופיא כאשר כתב בתשובתו סי' קמ"ג לתלמידו מהר"ש פ"ח והודיעו שיעיין בספרי אריסטו ושבח אותם. אך להיות שנאמנה את אל רוחו ולגודל קדרשתו שעשה הכל לש"ש נעשה לו נס כמו לאברהם אבינו כמעט שלא הויקו לו אותן הדברים, עד שלבסוף ימיו

בדבריהם ומצאו בהם לשונות מסופקים ומקומות עיון עד ששב הדבר לקדמותו שלא יספיקו דבריהם בזולת הגמרא ובזולת המו"מ ועיון רב ועצום כל ימי חייו, וזה העיון מטהר הנפש והגוף משלים את הנפש ליוצרו ומשכר את הקליפות, כי זהו עיקר הנרצה מן איש הישראלי כל ימי חייו לא לחקור בשכל אנושי מושכלת אשר אין מהצורך לתורתנו כי זה אסור לנו.

ורבינו הרמב"ם ז"ל שכתב מה שכתב הוא בעבור שלא נגלה עליו עדיין אור חכמת הקבלה אמיתית (מסיבה נודעת לחכמי הקבלה עיין בספר הגלגולים למרן האר"י ז"ל איכות נשמת הרמב"ם והרמב"ן ז"ל ותבין ע"א) אבל להיות שנשמתו היתה גדולה ועצומה והשתדל ברוב עבודתו ותורתו להשיג חפץ אלקי (הלא תראה האין השתדל במשפטי התורה עד שהמציא כל דיני משפטי התורה כשלחן ערוך לפנינו אשר כמעט הוא מן הנמנעות, אך יגיעתו הרבה והעצומה גרמה לו לכל הכבוד הזה, והנה תראה אשר עשה היפך הרשעים האלה אשר בבואם לחקור מבזים התורה (ומשפטיה) הנה מגודל תשוקתו לעבוד עבודת ד' קרה לו הענין הנאמר בחוכת הלבבות שער אהבת ד' ומנהגי אוהבי הש"י [פי"] כי כתב בזה"ל, ומן התימה בענינים (ר"ל בעניני אוהבי הש"י) כי מעטו בעיניהם המצות אשר צוה הבורא בצד חובות טובתו שהטיב להם, ובצד מה שקיבלו על נפשם מן היגיעה וההשתדלות והסבל והמתן לדיקקה בעבודתו, וזה כאשר אספר לך, לפי שמנו מצות הבורא, והגיע מספר כולם תרי"ג מצות, מהם שס"ה מצות ל"ת והם האזהרות, ומהם מצות שחייבין

תשבע"פ כולה ואינו צריך לקרות ספר אחר ביניהם עכ"ל.

וכתב עליו הראב"ד ז"ל, סבר לתקן ולא תיקן כי הוא עזב דרך כל המחברים אשר היו לפניו, כי הם הביאו ראייה לדבריהם וכתבו הדברים בשם אומרם והיה לנו כזה תועלת גדולה, כי פעמים רבות יעלה על לב הדיין לאסור או להתיר וראייתו ממקום אחד, ואלו ידע כי יש גדול ממנו הפליג שמועתו לדעת אחרת היה חוזר בו, ועתה לא אדע למה אחזור מקבלתי וראייתי בשביל חיבורו של זה המחבר, אם החולק עלי גדול ממני הרי טוב, ואם אני גדול ממנו למה אבטל דעתי מפני דעתו, ועוד כי יש דברים שהגאונים חולקים זה על זה וזה המחבר בירר דברי האחד וכתבם כחיבורו ולמה אסמך אני על ברירתו והיא לא נראית בעיני ולא אדע החולק עמי אם ראוי לחלוק או לא אין זה אלא קבל וכו' עכ"ל.

והנה בחשובה כתב הרמב"ם ע' שמתחרט על שלא כתב בכל מקום מוצא מקור הדין, ולמה אירע כזאת לרבינו הקדוש ז"ל בגודל חכמתו, אך הוא היתה נסיבה מאת הש"י לכל נעזוב את המו"מ של הגמרא כי היא חיינו ואורך ימינו ובהם נהגה יומם ולילה ולא נטה לבנו לחכמות החיצוניות המטמאות הנפש והגוף. וגם כל הספרים שחיברו אחר הרמב"ם כגון ספר הרא"ש והמרדכי ורבונו ירוחם רבו מהם הדיעות והמתלוקת עד שלא תמצא שיספיקו לך דבריהם בזולת מו"מ של הגמרא, עד שתמצא שאפילו אח"כ שחיבר מהר"י ז"ל ספרי הטורים ואח"כ רבותינו בעלי השו"ע הקבועה להוראה אשר מהן ודאי תצא תורה לכל ישראל, חקרו ודרשו האחרונים

(מטעם שכתבתי לעיל) ע"כ רפק בשכלו הטהור על פתחי החכמות, והש"י בראותו בר לבבו וזכות נפשו וגודל כוספו לא הפסידוהו החכמות, ואדרכא זיכהו הש"י באחרית ימיו (נ"ל כאשר נולד הרמב"ן ז"ל) בהתגלות לו צפונות החכמה התעלומה הנאמנה השלימה אשר היא עמקי סודות תורתינו אשר ייחדנו בה מכל העמים, ואז השליך אחר גיוז חכמת הפילוסופיא כאשר כתב באיגרת לתלמידיו (כאשר נעתק אי"ה).

הנה [אירע] למרן הרמב"ם ז"ל כמעט ומענין הנעשה לאברהם אע"ה, הגם שהדרך שדרך בה הוא ענין מסוכן אך מגודל התשוקה והאמת התחסד עמו הבורא להראות לו ענין האמת, וכמ"ש בפסוק אמור לחכמה אחותי את, כמו איסור האחות שאסור לנו ללמוד מדרורת הקודמים שנשאו אחיותיהם שזה היה מצד החסד כמ"ש [פ"ה אות ד] כדי שיבנה העולם אבל עכשיו הוא באיסור, כמו כן דברי החכמות הם באיסור, ומה שכמה בני אדם הצליחו כגון אברהם אבינו (וחנוך וכמה מן הדורות הקודמים קורם נתינת התורה) זה היה מצד החסד שלא היה באפשרי להם בתחלה לעבוד הש"י באופן אחר כיון שלא היתה להם הקבלה, ואדרבה נתגדלו מנעוריהם בין אנשים רעים וחטאים, הנה מגודל תשוקתם לר' ראה הש"י בר לבכם והוציאם מן המבוכה הסכנה, ככל החזיון הזה אירע לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל (אשר התורה היתה חמד שעשועיו, היפך האנשים הרשעים העוזבים מצות התורה בחכמת הנקלה) כאשר תראה רוב השתדלותו בה בספר הי"ד שחיבר אשר כל העולם יעידון

בהם הציבור ואין היחיד חייב בהן ס"ה מצות, ומהן מ"ע שהזמן גרמא והם מצות התלויות בזמן מבלתי זמן כשבתות ומועדים והצומות, ומהן מ"ע שחייבין בארץ לבד כמו קרבנות יחיד ותרומות ומעשרות וחגיגת הרגלים והדומה לזה, ומהם מצות התלוים ברברים כשימצאו מתחייבים בהם וכשיפקדו יסתלקו כמצות מילה למי שאין לו בן ופדיון הבן למי שאין לו בכור ומצות מעקה למי שאין לו בית ומצות כיבוד אב ואם ליתום והדומה לזה. וכאשר מנו המצות אמרו לא נעלה האזהרות בחשבון מפני שהעמידה מהם היא עשייתם וקיום חובותם, ותקטן בעיניהם עבודתם לאלקים וימעטו אצלם מעשיהם בצד מאויים וכוספם למה שיגיעו בו אל רצון האלקים, ובקשו מ"ע מחובות האברים אשר הם חובות היחיד בכל מקום ובכל זמן ובכל ענין, ולא מצאו אלא קריאת התורה ולימוד המצות כמ"ש הכתוב והיו הרברים האלה אשר אנכי מצוין היום על לבבך ושננתם לבניך ודברת במ וגו', וזירז הנביא על זה אח"כ שנית באמר ולמדתם אותם את בניכם וגו', וימעט בעיניהם כל זה מנפשותם לגודל מה שנגלה להם מה שחייבין בו להבורא ית"ש מן העבודה והמעשה, ועבדו את הבורא במצות שכליות ומוסרים מיוחדים ומדות טובות רוחניות והוסיפום על המצות הידועות בבור לבכם לאלקים בהם וכו', ע"ש עוד.

כזה הדבר אירע למרן הרמב"ם ז"ל שהיתה תשוקתו נכבדה לאלקים לעבדו מבלי הפסק, ולא היה מספיק לעצמו בעבודתו בעשיית המצות לבד עד שרצה לעבדו במושכלות רוחניות תמיד בלי הפסק, והנה חכמת הקבלה לא היתה ניגלת לו

ז"ל ספר שושן סודות עב). אמר המחבר מצאתי איגרת אחת שלוחה מהרמב"ם ז"ל לה"ה תלמידו הטוב החכם ר' יוסף זלה"ה וקראה מגלה עמוקות ז"ל האיגרת עב). התלמיד הנעים החשוב ר' יוסף בר יהודה נ"ע. ישכינך ה' במשכן הוי"ם והחכמה וישרך בדרך הישרה והנפלאה, ויתן לך לב לדעת המשלים הנבואים אשר באו והיעודים הנפשים שנבראו על יסודי הדעת האלקים והשמות הקדושים הנרמזים בקצת פסוקי הנבואה, כי בידיעת הכללים אלו תנחל הירושה העולמית הנצחית אשר לא תפול תחת גבול ההעדר, ותעלה למעלת החכמה הנפלאה ותדמה נפשך כמאלכים קדושי עליון, וינשאוך דרכיך ויגבוהו מדרכי המון העם ערלי לב, ותבדיל ידיעתך מידיעת הסכלים אטומי ארץ משמוע, וכי ידעתך אוהב חכמת הקבלה ואמרך לה אחותי היא, והיא גם היא אמרה אחי הוא, מצורף מה שהגית לפני מחכמת התכונה ומקצת הנורות נפלאות שעוררתך בהם בעיני הקבלה חכמה איומה ונפלאה, ראיתי לתחילתך עוד נחלת מושכליה ולהשלימך בשרש אחד שכל עיקריה וסעיפיה תלויים בה, ובציור הנורש הזה המתח בדרך שתלך בה תהיה מיוחדעי דעת העליון ותשקוטנה תאוותך ויתחזק כח שכלך ויתעורר עליך החפץ האלקי ותהיה מכת השלמים, כי תשיג כל מבוקשך, ובלבד שיהיו דרושים נכבדים משלימי נפשך הטהורה, ולא תשוטט מחשבתך לחפץ גשמי נפרד מצד תמותו ועצמותו מטיבע החפץ האלקי ורצון הבחירי במצולות ים.

גם תנהיג נפשך במעלות ובתיקון המדינה ובני חבירך ובאנשי ביתך ובתנועתך הנפשיות והגופניות ותשאר בחירתך בידך מושלת בכל מה שהוא נגד לשכלך וזולת אל

ויגידוך שילאה כח הבשריי לחבר חיבור גדול ונורא כמוהו, ומגודל תשוקתו לדי באהבה רבה מעטו בעיניו עבודתו במצות ועיון התורה עד שרצה לעבדו במושכלות בלי הפסק, והנה לא היה בידו הקבלה האמיתית ע"כ התעסק בחכמות להשיג שלימות אהבתו ויראתו, והש"י ראה בר לבבו והוציאו מן המבוכה בסוף ימיו והודיעו מחכמת הקבלה עד שכתב בסוף ימיו שרצה לחזור בו מכמה דברים אלא שנתפשטו חיבוריו ברוב ישראל.

הנה אין מהתימא עליו מה שכתב כבר לבבו בתחילתו שאין מן הצורך לעסוק במו"מ של הגמרא רק בחיבורו, כי טרם שנתגלה אליו החכמה האמיתית והיה סובר כי לא יושגו שלימות אהבה ויראה כי אם במחקר, רצה שישאר פנאי לבאי עולם לעסוק בזה, עד שהודיעו הש"י כי דרך מסוכן הוא עפ"י התורה והוציאו מן המבוכה, ואדרבא עפ"י התורה מהראוי וחובה להרחיק מזה הדרך המסוכן רק לעיין בפניות התורה. וזה היא הנסיבה מאת הש"י בהמו"מ של תורה שבע"פ, סיב ובלה זמןך בה, והיא הדרת הנפש אפילו מי שלא השיג חכמת הקבלה. ואין אשמה על מרן הרמב"ם ז"ל מה שכתב בזה, כיון שעשה לש"י, הלא תראה שאין אשמה על אברהם אבינו מה שעבד לחמה ולבנה טרם יודעו את השם ואדרבא נשכר ע"ז כיון שזה היה לו מגודל השתללותו להשיג העבודה הנרצית משכל מהנברא לבוראו.

הנה הטרחתני את עצמי עד כה להמליץ בעד הרב הגדול ולהראותך שהש"י היה אתו וגילה לו דרך החיים בסוף ימיו ועמדתי לבאר לך זה, ואביא לך כעת עדים מעידים ע"ז.

כח הגוף ולא תוך הגוף. ואל שלש שלילות רמז הנביא לתאר העלה הכללית בשלש תארים סוד הקדושה, ויחסה עם שאר העולות המתייחסות ממנה כיחס המלך עם השופטים ותחת השופטים השוטרים ותחת השוטרים השמשים ותחת השמשים הרצים יוצאים כולם דחופים בדבר המלך, והשמות הם כחות מתהוות מן המלאכים לעשות רצון קונם, ותיחזו אלו הכחות בעולם השפל בגיורת בוראם כמו שיבוקש מהם לסובה ולברכה ואיך שיהיה כאשר יזכור אותו (המבקש) בשם המורה וכו' (שם) כיאור לו סודות ושמות נוראים אכ"מ ביאורים).

וראה לך אחי חביבי כי על רב יתבאר לך הבאר האמיתי במשל ובחזירה, ובבחינה זאת שיהיה כח השכל חזק להבין משל ומליצה דברי השפעת המלאך המליץ וחידותיו, ואין זה פלא כי אף בנבואות האמתיות שנתבאר בה הנביאים זולת משה רבינו ע"ה כל מה שהגידו ותעלומות נבואתן היה על צד המשל, כמו שאמר הקב"ה אם יהיה נביאכם יי במראה אליו אתוודע, כמו שבארתי בספר אשר חברתי לך, וקראתי "מורה נבוכים" ובאורו בחלק השני וכו'.

ומעום תן לחכם ויחכם עוד אעירך כי יוסף הצדיק נשא חן בעיני אדוני בסבה מה מאלה הסבות שאין ראוי להאריך כי חכם אונה, וגם אסתור המלכה לפני המלך כאמור ותשא חן וחסד לפניו, ובו השגתי אני מה שהשגתי בעיני מלכי הערב במצרים ואלכסנדריא [וכולם היו מזה המין]. וראה כי רמותי לך סודות סתומים וחתומים, שמרם על לוח לבך קשרם על גרגורתך, ותקבלם במשפט הראוי ואלקים יהיה עמך.

הפעולות הנכבדות והיקרות נרציית אל אהבת הכבוד הנפשי. ובחי האהבה הנמרצת אשר היתה ביני לבינך ובין אבותיך הקדושים, כי רוב זמני הייתי נכרך בחקירת הנמצאים לדעת תוכן אמתתם כפי האפשר בחזק ההשגה האנושית, יגעתי ומצאתי מקצת האמת. אך באמתה, לא מצאתי באמתת הכלל מצד החקירה הפילוסופית ובדרכי מופתיהם, לא שאומר במה שהשיגו הם בלתי צודק אבל עכ"פ צודק הוא, כי מה שנתבאר אצלם מן החכמה לא בא המופת על סותרו, אלא שהם לא מצאו הדרכים המיוחדים בחקירת הטבעית כללי הנמצאות זולתי עמל שכלי אלא בדרכים הגינות מסוידיים את השכל ומבלבלים אותו.

אך אצל חכמי הקבלה אמתת הדרכים מסוקלים מאבני המכשול נודעו בה בקלות הנמרץ, כל מה שיפול תחת ההשגה האנושית. ובדרך זה דרכו הנביאים והשיגו כל מה שהשיגו מהודעת העתידות, ופעלו פעולות זרות יוצאות מהמנהג הטבעי, ומקצת דרכיהם לקחתי גם אני בידיעת טבעי הנמצאות, ונדעו לי הספיקות העצומות שגסתפקתי בהם, ותפתחו לפני כל דלתי המבוכות ותמסרו בידי מפתחות החכמה והבאר על כל נעלם ממני.

והגני משביעך שלא תגלה סודות האלה ברבים וההערות הנפלאים אלא למי שהוא דק השכל בטבע ונקי במעשיו תודככו רעיוני ודולך בדרכי הלמוד וחידיעה. דע לך אחי כפי מה שהתבאר בספרי חכמי הקבלה כי השמות האלקים הקדושים רבו מלספור ומורים כלם על מהות המלאכים, והולכים מעלה אחר מעלה ומדריגה אחר מדריגה, ומעלה אחת פשוטה עליהם, שאינו גוף ולא

מכמה דברים שכתבתי בהם. ואין ספק שדברי קבלה היו אשר שמע בסוף ימיו עד כאן לשונו, ומהר"ם אלשקר ז"ל בסוף ספר תשובותיו (ע) בהשגותיו להרש"ט כתב וזה לשונו, ראיתי לכתוב כאן לשון רבינו הרמב"ם ז"ל שכתב במגילת סתרים ששלח לתלמידו החשוב וכו' (הוא האיגרת אשר העתקתי לעיל מספר שושן סודות) עכ"ל. שומר אמונים וע"ש מגנות הפילוסופיא.

גם בספר סדר הדורות כתב וז"ל, וראיתי בספר אגרת חמודות שתיכר ר' אלי' חיים שכתב וראיתי איגרות הרמב"ם שכתב מירושלים למצרים לתלמידו והיה אומר אחרי כואי לארץ הצבי מצאתי זקן שהאיר את עיני בדרכי הקבלה, ואלו ידעתי אז מה שהשגתי עתה דברים רבים שכתבתי לא הייתי כותבם ע"כ. והריטב"א בס' מגדול עוז הלכות יסודי התורה נפ"א ה"ן אומר אין שראה שהרמב"ם סוף ימיו ידע בחכמת הקבלה. בספר זקן אהרן פ' חיי שרה כתב שלמד (הרמב"ם) בסוף ימיו מזקן אחד סתרי תורה וזורה לו מאוד על ספריו שנתפזרו שהיה חזר מכמה דברים שכתב לפי השכל הפילוסופיא עכ"ל.

הנה הראיתך בעיניך את כל מה שכתבתי שאירע להרמב"ם מעין הדוגמא שאירע לאברהם אבינו שהעמיד לעצמו ליסוד מוסד כל מצות התורה ופינותיה ועיונה ולימודה (ראה נא את אשר הגדיל לעשות בספרו הי"ד אשר ילאה השכל האנושי לעשות בזה) ומגדל תשוקתו ואהבתו לד' (דמיון האוהבי ד' השלימים אשר הוזכר מנהגייהם בספר חובת הלבבות שכתבתי לך לעיל) והוקטן בעיניו עבודתו עד שרצה לעבוד בשכליות ולא היה בידו

וכי ידעתך רודף ודורך באהבת חסד והצנע לכת עם אלקיך אוהב שלום ורודף שלום, וכי תתום דרכיך בקדושה ובטהרה וביראת בוראך ובחקירת הטבע הנמצאים והסדורים הנמצאים והנשפעים מעולם העליון ע"ד הקבלה, ונתתי דרך עולך ראיתי להיישירך על שתי ההיישרות האלו הנכבדות הכוללות הרבה מהתחלת הקבלה הנבואית והרבנית והמעשיית, יובילו אותך אל ההגעה בנעלם ובמסופק אצלך ואהבת כל הבריות וביחוד בפני המלכים והשרים. וזה בהוראה שנית אשר הוריתך ובהוראה ראשונה בגלוי הנעלם ובמסופק], ועם שתי ההשגות האלה תשיג חיי תנפש הנצחית ותענג מזיו ההשפעה האלקית הדבקה בדבקים בו כאמרו ואתם הדבקים ב"י אלקיכם וכו'. ובו גם תשיג חיי העולם הזה באהבה ושלום עם כללי תרגותיך המדינות והמחשבות, ותיר שמור בכל דרכיך דרכי נעם וכל נתיבותיך שלום. יצרף השם במצורף החכמה וידריךך בארוח נטונה ויושיבך באהל שלם והשלום כנפש המתפלל בשלומך אג"ס: עכ"ל.

ועיין עוד בספר שומר אמונים נויכח א' סי' י"ג וז"ל, גם הרמב"ם בסוף ימיו זכה לקבל זאת החכמה מפי מקובל, כמ"ש אחד מפרשי הרמב"ן בפר' בשלח וז"ל, ור' יעקב זה הלך למצרים ומסר הקבלה להרמב"ם ז"ל, ולרוב שמחתו בה היה משתבח בה לתלמידיו אמנם לא זכה לזה עד קרוב לאחרית ימיו עד כאן לשונו, גם החכם מהר"י אברבנאל בספרו נחלת אבות סוף פ"ג כתב בזה"ל, וגם אני שמעתי שהרב הגדול המיימוני כתב באיגרת שלו אלה הדברים, בסוף ימי בא אלי אדם אחד ואמר לי דברים של טעם, ואלולי שהייתי בסוף ימי ונתפשטו חיבוריי בעולם הייתי חזר כי

מסיתים מדיחים אותנו מהשנת השלימות ומדיעת אלהינו ב"ה אשר היא תכלית המעלות, ומדוע לא עשו לנו חיבור קצר בהדעת משפצי התורה על אמיתתם בלי שום מחלוקת (י"א) אחרי שאינם התכלית לדעתם - חלילה לאל מרשע ושדי מעול - והיינו לומדים אותה בקלות והיינו מרגילים אותנו ואת בנינו בחכמת ההגיון ובחכמת הלימודיות להבין את שכלנו לדעת מציאות הש"י על דרך המופת וכו'.

(י"ב) ואם תאמר הלא רכינו הקדוש ע"ה בן עשה, אין האמת בן כי הוא וכל הבאים אחריו לא התעסקו כי אם בביאור קיצור דבריו, יען כי נצמינו שתהיה על פיני תמיד כאומרם [נישן ס:] לא כרתי אתך ברית כי אם על דברים שבעל פה, וזה תחבולה אלהית כדי שנהנה בה יומם ולילה ולא נעסוק בחכמה אחרת, שאם היתה כתובה היתה מונחת בקרן זווית ולא היו הוגים תמיד בה, אך עתה שצריך שנוכרה תמיד ואין אנו יכולים לכותבה יצטרך בהכרח שנהנה

הש"י והגית בו יומם ולילה, ואמרו זכרונם לברכה בספרי [ואתחן פ"ט] ודברת בם עשה אותם עיקר ואל תעשה אותם מפלה שלא יהא משאך ומתנך אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים (י) שמא תאמר הרי למדתי תורת ישראל אך ואלמד חכמת האומות ת"ל ללכת בם ולא לפסוד מתוכם (גליון): וכספרי ודברת בם עשם עיקר ואל תעשם מפלה שלא יהא משאך ומתנך אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים, בפלוגתא, שלא תאמר למדתי חכמת ישראל אך ואלמד חכמת האומות ת"ל ללכת בהם ולא להפסד) וכן הוא אומר יהיו לך לכוך, בהתהלך תנחה אותך בעולם הזה, בשכבך תשמור עלך בשעת מיתה, והקיצות לימות המשיח, היא תשיחך לעולם הבא כו'. וטרסין במנחות [צ"ג:] פרק שתי הלחם שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל אני שלמדתי כל התורה מהו שאלמד חכמת יונית, קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפך והגית בו יומם ולילה, ולפי דבריו וצוואתו [ט"ז פרק אהרן תגל] היו כל אלה

מעין גנים

לשון בספרי ודברת בם עשם עיקר ואל תעשם טפילה שלא יהא משאך ומתנך אלא בהם שלא תערב בהם דברים אחרים. בפלוגתא למדתי חכמת ישראל אך ואלמד חכמת האומות ת"ל ללכת בהם ולא להיפטר ע"ה: (י"א) אחרי שאינם התכלית לדעתם. נכתב בתוך חצאי עגולה - חלילה לאל מרשע ושדי מעול: (י"ב) ואם תאמר הלא רכינו הקדוש בן עשה. נכתב בתוך חצאי עגולה - הג"ה, שחיבר קיצור הדינים

חכמת הקבלה והשתדל בהשגת החכמה המושג בשכל אנושי, והגם שהדרך ההוא הוא דרך מסוכן לא יתכן עפ"י התורה. וכשראה הש"י גדול תשוקתו וחפצו לעבודתו הוציאו מן המבוכה ושלה לו מלאך ללמדו דעת חכמת האמת, הדי לך אחי בזה כעת ידידי אם עיני שכל לך תבין את אשר לפניך: (י) שמא תאמר הרי למדתי חכמת ישראל אך ואלמד חכמת האומות ללכת בם. נכתב על הגליון - בקצת שינוי

אביהם של ישראל. [מובא בשריח הדיכ"ש סי' מ"ה, יכן ובתעו ח"א קל"ד, שריח הדימ"א סי' ו', שריע י"ד ומ"ז מע"י ד' בתעלה הדימ"א] וכתב אחד מתלמידי הרשב"א על זאת התשובה ועתה למי נאמן אם לא נאמן לדברי האבות הקדושים [היל'] אשר עליהם באה האזהרה בתורה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וכאה הקבלה האמיתית אפילו יאמרו לך וכו' [ספ"ר], ומי לנו גדול מרבינו האי ז"ל מקובלים אנתנו שהיה שלם בכל חכמה ונתמנה נאמן בן י"ח שנים. (יד) זו היא התשובה הראשונה לדחות מעלי חוק קושיותך מעל דברי.

וזהו שזוה"ב השנית, אתה באת עלי כמו שהקשו אנשי דור של אחרון הנביאים אליו כשהיה מוכיחם על הגשמים הנבריות [מלאכי ב טו], ולא אחד עשה [פרש"י שהקשו ולא אחד היה אברהם ושם ה"ר], הקשו אליו מאברהם אבינו ע"ה שהיה יחיד בדורו, והוא השיבם ושאר רוח לו ומה האחד מבקש זרע אלהים ונשמרתם ברוחכם ולא תבגדו. גם אתה מקשה אלי מיחיד בדורותיו, אני משיב אליך כי שאר רוח לו, איך משיבין ממעשה ניסים [ראה היל' מ"ג], כי משה גדול מאד אב בתורה אב בתמידות נעשו לו שתי ניסים גדולים, הנם האחד כי הלך בדרך הארוכה ולא טעה ובמסוכנת ולא נסתכן במקום גרודי חיות ולסמים הם הפילוסופים האומרים עוב ה' את הארץ הכופרים בחדוש העולם

באהבתה תמיד כדי שלא תשתבח מפניו. ע"כ רבינו הקדוש ע"ה עשה קצוד מופלג בלתי מבואר ממוצע בין בכתב בין בעל פה אחרי שהוכרח לעשות כן משום עת לעשות לה' [שם ס.ו], ולמה אארך בדברי המבואר כשמש עוד, כי אם לכתוב לך תשובת הנאמן אשר לא קם כמודו בגאונים רבינו האי ז"ל וזה לשון התשובה ששלח לנגיד רבי שמואל, תיקן הגוף ומישור הנהגת האדם הוא עם המשנה והתלמוד, ואשר טוב לישראל הוא לימוד התורה כי יועיל לעצמו ולאחרים חכמים שכמותו, ויועיל לעמי הארץ כי ימשיכם לדרכי התורה והמצוות, (יג) ואשר יסיד לבו מזה ויתעסק בדברים ההם שזכרת יסיד מעליו עול התורה וידאת שמים ויפסיד באותם הענינים, כי יסלק מעליו עול תורה לגמרי, ומזאת ההסרה יארע לאדם שתשכשך דעתו עד אשר לא יחוש לעזיבת התורה והתפלה וכו', אבל אשר ימסרו עצמם לתורה ולדאת שמים יצא להם מזה כי יגדעו ההמון לאזרית טובה בלא פקפק, ולא ישימו שום ספק בהקדוש ברוך הוא, ואם תראה שאותם בני אדם המתעסקים באותם החכמות דרכי הפילוסופים יאמרו לך שהוא דרך סלולה וכוה יגיעו לידעת הבורא לא תאבה ולא תשמע אליהם, ודע כי יכזבו לך באמת ולא תמצא דאת שמים וידאת המא ודירות וענה ומהרה וקדושה אלא באותם המתעסקים במשנה ובתלמוד. ע"כ לשון רבינו האי ז"ל נאמן

מעין גנים

לדחות מעלי חוק קושייתך מעל דברי. נכתב בתוך חצאי עגולה - הג"ה, עיין ג"כ בדברינו בהג"ה:

במשניות שלו: (יג) ואשר יסיד לבו מזה ויתעסק בדברים ההם. נכת"ע - היינו חכמות החיצוניות: (יד) זו היא התשובה הראשונה

דוד אחד אחרי אשר לא ידעו את ה' ולא שמו לב אל המעשה אשר עשה משה לישראל, הם אותם אשר הזכרתי למעלה שם רשעים ידב.

וְרֵאִיתִי קֹנְעִים אֶחָד שְׁעֵשֶׂה יְיָ כַּסְפִּי וְיִ

יֹסֵף יְיָ כַּסְפִּי חֵזֶר פִּדְוֶשׁ עַל הַמִּינֵי בָשָׂם

נבע הכסף בקצפו את הקצף הגדול לפני

השי"ת היא הצואה אשר צוה לבנו לדרוף

אחרי החכמות כסדרן, אשר האיש הזה היה

רק אף מדיני איסור והיתר כמו שהודה

בעצמו על דן קף חולבת שקדה בביתו

ההלעיג על החכם התלמודי אשר עכבתו

בביתו על הדין ההוא, ואמר בתוך סכלותו

יין נאניו כי בהיותו אודב מאד החכמות

היצוניות אשר עורדרו עליהם הרב הגדול

רצה ללכת למצרים, כי אמר בלבו מקום

שיפול העץ שם יהיו פירותיו עליו, וקרא על

עצמו ויוסף הורד מצרימה, ומצא שם בני בניו

של רבינו משה ע"ה עוסקים בתלמוד ועושים

מצנו עיקר גדול ולא היו מגיעים לקרסוליו

בחכמות, אז קרא על עצמו הוי היוודים

מצדים לעודה, וחשב הסכל כי עבד משכיל

כמהו ימשול בן מביש זרע ורב. הרי לך כי

בני ובני בניו לא מעו כאשר מעו תלמידיו,

כי עליהם נאמר לא ימושו מפך וגו', (טו) וזו

ראיה כי גם געשה לרבינו משה ע"ה.

הַצֵּם הַשְּׁנִי, כי הוא זכרו לזכרה סובר כי

התורה לא תעיד על דבר שבא מופת

ומביאים מופת חותך לקדמותו וכמו שאכתוב

עוד בס"ד [ה"ב פ"ט], לא אכלהו החיות

הרעות ולא היוקוהו, לא שדרוהו הלסמים,

הוציא אבני שהם מראשי הפתנים, במאורה

צפעוני [אריסט] ראש הפלוסופים ידו הדה ולא

הדעו ולא השחיתו בוד קדשו (טו) כי היה

קדוש וחסיד מלידה מבמן מהריון מכמה

דורות, צדיק בן צדיק חסיד בן חסיד, תורת

אלהיו בלבו לא תמעד אשוריו, אכל נחשים

ועקבים ושבו לו למזון טוב ונבחר מצד

אצטומכת קדושתו וחסידותו, אודבה תר

חרבו כישמעאל והעמיק כספריהם ונלחם

בגוים והם נצלהו עליו רוח השם ועל דלתי

ראיותיהם שקד שקד וסרף זרוע אף קדקד,

והבין מדברי הצפעוני כי לא הביא מופת על

הקדמות, כי זו השאלה אצלו מעמד השכל,

ועל כן נתחזק בקבלתו והביא ראיות על

אמונתו לא מופת חותך כי הוא בלתי נמצא.

אָךְ כֹּאשֶׁר הוֹרֵקוּ דְבָרָיו מְבַלִּי קְדוּשָׁתוֹ

והסידותו אל תלמידיו השומעים חכמתו,

לא עמד מעמם במ, אבל בראותם חסידותו

ודקדוקו במצות ואת כל מעשה ה' אשר עשה

לא החזקו בו אם היזק בלתי מודגש, וכאשר

שכב רבינו משה ע"ה עם אבותיו ונאסף אל

עמיו והלך ספרו בגולה והורקו דבריו מכלי אל

כלי מכלי שני לכלי שלישי רלכ"ע אין היד

סולדת בו, ריחם נמר והחזקו היזק גדול, וקם

סולדת בו, ריחם נמר והחזקו היזק גדול, וקם

מעין גנים

דוגמת אאע"ה שהובטח כי ידעתיו למען

אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי ושמרו

דרך ר' וגו', הבן:

(טו) כי היה קדוש וחסיד מלידה מבמן מהריון

מכמה דורות. עיין בדברינו בהג"ה הסמוכה

ותבין ביותר: (טו) וזו ראיה. כאשר תתבונן

בדברינו בהג"ה הסמוכה תראה שהיא מעין

פרק עשירי

להפוך עוד בזכותו ולהביא דעת הגאון שאסור ללמוד
הפילוסופיא.

(6) א"ל יקלו בעיניך הגסים הגדולים אשר נעשו לרבינו משה ז"ל, כי מלבד רוב חסידותו וקדושתו היתה כוונתו טובה בתחלת לימודו החכמה. כי זכרנו לברכה גינה הרבה מאד לחכמים המקבלים פרס מן הקהלות או יחידים, כמו שכתב בפירוש מסכת אבות [פ"ד

מ"ה פ"י אל תעשה עמה וכו'], הוצרך לבקש אומנות נקיה כדי שלא ליהנות מתורתו (3) ולמד חכמת הרפואה, והיא לא תודע בשלימות אם לא תתחבר אליה חכמת הטבע, וכבר כתבתי כי לאצטומכת חסידותו שב הכל למזון טוב ואודו עיניו (3) בדיעת מציאות

מעין גנים

וכי הותר לאדם לעבור אפילו על דבר קל מדברי תורה או אפילו מדברי סופרים בשביל פרנסה, אין זה כי אם רוע לבם אשר רצונם לפרוק מעליהם עול התורה והמצוות, הלא מימות עולם כמה וכמה גדולים עסקו במלאכת הרפואה ואעפ"כ לא סרו ימין ושמאל מדרכי התורה ונתלו עוה"ז ועוה"ב, אבל אלו הרשעים לדעתי אין לסמוך עליהם בחכמות הרפואה כיון שהם כמי שאין לו דת איך יהיו רשאים למסור לו נפש, תדע שאפילו הגוים מי שהוא בעל שכל מרחיק האנשים כאלו מאהלו באומרם שאינו לא גוי ולא יהודי, אין לסמוך עליו, ואיך יסמוך עליו יהודי. ע"כ אחינו בני ישראל הרחיקו את האנשים האלה מעל נחלת ד' ואז יסיר ד' מאתכם כל חולי וכל מדוה מצרים הרעים לא ישימם בכם ונתנם בכל שונאיכם: (ג) בדיעת מציאת הש"י ע"ל דרך החקירה. כבר כתבתי [פ"ט אות ט] שזה היה מגודל אהבתו לד' היה חפץ לעבדו ית' במצות שכליות כמ"ש בחובת הלבבות במנהגי אוהבי השם עמש"ל ותבין:

פרק עשירי

(6) א"ל יקלו בעיניך הניסים הגדולים אשר נעשו לרבינו משה. עיין מ"ש בפרק א' שזכה לנס מחמת גודל אהבתו ותשוקתו לד': (3) ולמד חכמת הרפואה. הנה מן הרמב"ם ז"ל למד חכמת הרפואה אבל חלילה לא סר עי"ז מן שום ד"ת והלך בקדושתו וחסידותו בדרכי התורה לא נטה ימין ושמאל, וכ"ז באהבה ותשוקה נכבדת לאלקי עולם ית"ש. והנה הרשעים שבזמנינו אשר בהפקירא ניחא להם תולין את עצמם לכתחילה באילן גדול (יהא רעוא שיחנקו בגרונם כי טוב מותם מחייהם) באומרם הרי הרמב"ם למד חכמות הרפואה כי היא מלאכה נקיה וחכמה, וכוננתם בזה להתיר לעצמם הפקירות והולכים ללמוד חכמת הרפואה אצל הגוים ומגלחים פאת ראשם וגם את הזקן יספו ולובשים מלבושי נכרים ופורקים עול התורה והמצוות מעל צוואריהם ומחללים שבתות בפרהסיא ומתירים לעצמם באומרם כי כל זה עושים כעבור מחיית פרנסתם, תפח רוחם ונשמתם.

הן יראת השם היא חכמה. ואם נעשה לו גם להפלת הסידות וחכותו את הרבים לאו בכל שעתא ושעתא אתרחיש ניסא וכל שכן למי שאין בו ריח תורה ויראת שמים.

ואתחתום הפרק הזה בלשון שמצאתי בספר

הישר [המחם לריח שער יג] הוא

ספר חמודות מדובר בו נבדרות וזה לשונו בהזכירו דרכי החסיד המופלא, ואם יתעסק בחכמה חיצונית אשר מחייתו מהם צריך לבקש עסק אחר וישלך זה העסק אחר גיוו, כי יותר יהיה ההיזק הבא אליו מן התועלת אשר יריח בו, כי כל המשחיתים אמונתם המאכזרים תקותם מן העולם הבא הם אשר דבקו בחכמות חיצוניות ואשר התחברו ללומדיהם. ואם יחשוב בנפשו כי הוא חסיד וכי לא יוכלו החכמות להשחית אמתתו, אין הדבר כן כאשר ידמה, אבל הוא ירחק מעט מעט מן האמונה ואינו מרגיש, כאשר אמר המשורר נתנו בעולם הזה ככבבים אשר יחשבו חונים והם יסעו, ויחשוב כי הוא מחזיק בתומתו והוא לא ידע כי רחק ממנה מאד. ואם יאמר כי אין כוונתו כי אם לטוב ולדעת יחוד הכבוד מדרך המופת, ואין רי לו בקבלה וברכרי רז"ל, ויהיה כמי שלא יסתפק בחלקו וירצה לבקש גדולות ונפלאות ולהתחבר למלכים ויהיה סיבה לאבד ממונו ונפשו, ואם ימלם אחר צער גדול ותלאות קשות אשר יעברו עליו, ואלו היה מסתפק במה שתענו אלוהיו היה בחדר במנוחה, וע"כ צריך האדם להתרחק מהם לגמרי ע"כ.

והנהני מוסיף לך בני, ואם עכ"פ תחשוב נפשך לדעת איזה ראייה על הדיקת

השי" על דרך החקירה, ויאמר לאדם ראו נא כי אורו עיני כי מעמתי מעט דבש [שי" ד כט], ונמשך מאורו ז"ל חושך ואפילה מנודח לתלמידי תלמידי הרשעים כי נתבטלו מן התורה לגמרי, וגם הוא ז"ל היה לכו נקפו על ביטול תורתו עם ששאר רוח לו. וזה לשונו שמצאתי בקונטרס תשובותיו [פאר היוד סי' מ"א] שהקרהו ה' לפני, ומודיע אני משה להודת הרב ר' יהונתן הכהן וכל החכמים והחברים הקודמים את כתבי, שאע"פ שבפרם אותר בבטן התורה ידעתי, ובפרם אצא מרחם התורה לתלמודה הקדשתי, ולהפיץ מעיינותיה חוצה נתעתי, והיא אילת אהבי ואשת נעורי אשר באהבתה שגיתי מבחורי, ואף גם זאת הרבה נשים נבריות נעשו לה צרות מואביות עמוניות צדוניות אדומיות חתיות, והאל יודע כי לא נלקחו מתחלה אלא להיותן לה לרקחות ולמבחות ולאופות, לדראות העמים והשרים את יופיה כי מובת מראה היא מאד, מ"מ נתמעפה עונתה, שודרי נחלק לבי לחלקים הרבה בכל מיני חכמה עכ"ל. יותר ענותותו שכתב על מי שירצה להקשות על דבריו בתבוריו התלמודיים הלא הם כתובים על הכתב הנזכר, ונתבאר מתוך כתבו כי לא עזב תורת אלהיו כאשר עשו תלמידי תלמידי המנאצים, והיה לכו נטח על במולה.

ד"ע שאם הרב הגדול היה לומד החכמה ממי שלמד שלמה עליו השלום מכתובי וה' נתן חכמה לשלמה לא היה יתא שום תקלה מדבריו, כי היה נתבאר לו מה שנתבאר לידיד ה' סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וכי,

קשה הרבה מאד מיצר התאוה הגופניות, על כן היה מתפלל דוד [תהלים סה ה] הדריכני באמתך ולמדני באמתך, ולא באמתת השכל, כי השכל יגזור הרבה דברים כנגד האמת, והרשע אשר ירצה להעמיק, עליו יאמר ודרו רשעים וגו', והבינוני יסתפק במעט, והצדיק גמור יאמץ באלהיו ויתחזק מצד מעשיו.

ואחרתום הפרק הזה בפירוש הפסוק

שהזכרתי ברכו ה' מלאכיו [תהלים

פ כ], אמשול משל למלך יש לו משרת נכבד ונפלא אשר כל חשקו וחפצו למלא חפץ מלכו אשר בצוואתו אליו איזה דבר ימרה יחיש מעשהו למען ישוב ויצוהו פעם אחרת, והו שאמר נבדוי כח עושי דברו כדי לשמוע בקול דברו. והו פירוש נעשה ונשמע, נעשה מה שאמרת ונשמע פעם אחרת ציווים אחרים, הגיעו אז ישראל למדרגת המלאכים, אמרו חז"ל [שבת פח]. בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע יצאתה בת קול ואמרה מי גילה לכם סוד זה סוד שמלאכי השרת משתמשים בו שנאמר ברכו ה' מלאכיו נבדוי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו: [גליון] ובפרק ג' דאבות כל שמעשיו מרובן מחכמתו האריך בזה הדרוש:

הגשמות, ודוש אותם מעל ספר הישר הנזכר, ומעל ספר חובת הלבבות, ותשמע אותם ממלמד חסיד גדול ובקי במלאכה, (ד) ואל תעמיק הרבה כי גדול שכך יותר מצד האמונה משיגל מצד התקידה, כדכתיב [חבקק כד] וצדיק באמונתו יחיה, באמונתו ולא בחקירתו. ולפיכך אמרו [אבות פ"ג ד] ודע מה שחשיב לאפיקודום, וכבר כתבתי למעלה [פ"ה] למי הצוואה הזאת. והעצה היותר טובה שתחוש לנפשך ותחזק באמונתך מצד עשיית רצונו של מקום בלב שלם, כי אפילו המלאכים העליונים לא נשתבחו בהשגתם כי אם בעשותם רצון קונם, ברכו ה' מלאכיו נבדוי כח.

ואני אמשול זה הענין לג' עוכרות שהריתו ריח חזיר, לאחת לחשו לה כי הוא דבר איסור ושקם המיית לכה, והשניה תתבו לה כוש ברומב ונתפייסה דעתה, והג' לא נתפייסה עד שאכלה גופו של איסור. וכבר ידעת הפסוק אשר קראו [ויטא כב:] על הראשונה במרם אצרך בבמן ידעתך, נפק מינה גברא רבא, ועל הב' וזרו רשעים מרחם, ונפיק מינה שבתי אוצר פירי. הרשע גמור יתאוה יצר שכלו אשר הודעתך כי הוא יותר

מצין גנים

נאמנו דברי הרב שאין לחקור רק לצאת י"ח בלימוד הספרים שכתב הרב, הוא אשר כתבנו בחיבורינו דר"ך פקודי"ך ברמו מצות השבתת חמץ (ט) וכאה קבלת המצוה חמץ של הקדש אינו עובר עליו היינו אינו עובר בעיני בדברי הקדושים הללו, כי דכריהם לא ייקו לנפש:

(ד) ואל תעמיק הרבה. הנה תראה שאמר הרב רק על הרחקת הגשמיזת היינו על אמונת היחוד וכמש"ל שנראה כן מדברי הרמב"ם ז"ל דס"ל דיש בזה מצוה, אבל על אמונת המציאות נראה לי שאסור לגמרי לחקור רק להאמין אמונת אומן וכמש"ל שהוא בחינת עץ הדעת טוב ורע, וגם לאמונת היחוד

פרק יא

לגלות המקום אשר מצאו אלה המנאצים להבזות בעיניהם
בעלי הקבלה.

פ"ג] אין לתמה שיעבדו אבל אתה שאני בעצמי משגיח כך כאשר ראו עיניך, למה תעבד את האמצעיים שהוא מעם על פני, וזהו שאמר בפירוש [יב"ט ד י"ג] ופן תשא עיניך כו', אשר חלק וגו', ואתכם לקח וכו', (ב) וכבר ביארתי זה בארוכה בס"ד במקומו. ואין הפירוש הזה סותר מה שכתב בספר המצות הגדול [מ"ע א' להאמין כי אותו שנתן לנו את התורה וכו' הוא ד' אלקים שהוציאנו מצרים שמו' אנכי ד' אלקד וכו'], אדרבה זה חזק לדבריו ז"ל, ומעמד הד' סיני ענין נפלא יוצא מן הפבע לגמרי ועוד אדבר בו בפרק נפרד אם הש"י יגמור בעדי כס"ד.

אמר [סאן חס"ר] היום הזה ראינו ומצאנו יסודות התורה העצמיים ג', חדוש העולם שהוא עיקר העיקרים, נבואת משרע"ה והנמים הם העדים, על כן התחילה התורה בראשית שהוא העיקר הגדול שבו הכל תלוי ואין לשכל בו ד' כלל, וסיימה ולא קם נביא עוד בישראל כמשה וגו' לכל האותות וכו'. ואחרי שבעונותינו חרב בית קדשנו ותפארתנו ופסקו הנביאים העושים הנמים אשר מהם נתבאר כי אין אלהים בכל הארץ כי אם

מצאו אלה האנשים מקום להלעיג על בעלי הקבלה ועל הקבלה עצמה, אשר היא בת אותו המקום עצמו אשר מצאו ארסמו ותבדו להלעיג על האם היא התורה. וזה כי בתורה עידותיה ותיקניה הם הנמים אשר היו הנביאים עושים תמיד, כי ענין התורה בכלל הוא ענין אשר לרוב נובחו ומעלתו אי אפשר לשכל האנושי להשיגו, כי כאשר נבחו שמי השמים מהארץ כן נבחו מחשבות הש"י ממחשבות השכליות אשר יוכל שכל האדם להשיג, כמו שהקדמתי בחלק הגו', אכן יש אחרית ותקוה ליראי השם ולחושבי שמו שידיעם הש"י סודותיו כאומר [שמח ל' ג'] הודיעני נא את דרכך וגו', שהוא ענין לא יודע אלא מאתו יתברך, ואם היה דבר תלוי בחקירה למה ישאל מהש"י יחקור וישג, על כן אמר דוד ע"ה הודיכני באמתך [תהלים ס"ה] ולא באמתת השכל כי קצר יד השכל להשיג, לפיכך אין מקום לאמת ענין התורה שהיא האם כי אם ע"י הנמים. וזהו לדעתי אנכי ה' אלהיך רוצה לומר משגיח כך, הפך סברת בעלי המחקר, והראיה אשר התצאתך כו', אם כן לא יהיה לך וגו' כי האומות אשר תהשגחה הפרטית חסרה מהם [מכאן לעיל

מעין גנים

דרך פקודיך במצות אנכי ד' אלהיך ויוצעם לנפשיך ותורה צמאונך ע"ז:

פרק יא (ב) וכבר ביארתי זה בארוכה בס"ד במקומו. עמ"ש בספרינו

המדדנה הג' כי היא וכו' וזה לראיה כי בגלות דבר, כי בארץ ישראל מה לנו עם האומות, אבל אמר אפילו שתגלו בעונותיכם מארצכם ויפסקו הנביאים והנסים, עוד יש לכם תקוה מצד הקבלה שהיא בת התורה כי יאמרו רק עם חכם ונבון וגו' כי מי גדול וגו' בכל קראינו, ובכל זמן שתתפללו ובכל ענין.

וכבר ידעת כי בעונותינו לא אכשר דרי, כי כימי חכמי המשנה והתלמוד היו עוסקים בדרך הג' הוא דקדוק המצות היו נמצאים בהם חסידים קוראים אל ה' והוא יענם, וכאשר נתמעטה חכמת התלמוד וירדה מפה מפה והתחילו אנשים לצאת מקבלתם ולהכנס ברכי החקירה ונסונו אחור ארצה אל ארץ קדם [פי' חכמת בני קדם], גם הש"י הסתיר פניו מהם ופסקה הקבלה ותפארתה, ואע"פ שנשארו מעט מן המדרגה השלישית במלו במיעוטן, וכאשר יקראו אל ה' ויענם יחשבו המלעיגים כי הוא דרך טבע (ג) אחרי שאין ראיה נראית לחוש כמו שהיתה לבעלי

מעין גנים

דהיינו שהיה נס נסתר רק בטבע בלא שידוד ואעפ"כ לא הסתפק בו שום בן אדם שהיה במקרה דבר נפלא כזה מן ההיפך אל ההיפך כרגע (ודברנו מזה במ"א בביאור רחב) וא"כ היה בו סגולת הנס הנגלה, ע"כ קבעו חז"ל הנס הזה לזכרון לדורי דורות לזכרון לבני ישראל שגם הנסים הטבעיים הם בהשגת משגיח הכל יכול העונה לעמו ישראל בעת שרעם אליו. אכ"מ לבאר הדברים באריכות יעוין בספרינו אג"א דכ"ה בחידושי דחנוכה ש"ז:

בישראל, מצאו מקום המשחיתים הם אנשי החקירה להלעיג על האם ולהתהלל ולהתפאר בחקירתם, כאומרו [תהלים יב ה] אשר אמרו ללשונו נביר שפתינו אתנו מי אדון לנו וכבר פי' במקומו בס"ד.

וה' אלו ישראל הותיר לנו פליטה היא התפלה הנשמעת בכל מקום כניסים אשר היו בארץ ישראל ובזמן שבית המקדש קיים. כי כאשר היו בעלי המדרגה הג' וכ"ש הד' [ו' מדרגה נתבאר לעיל פ"ד, א' עשיית המצות, ב' תלמוד, ג' ידעת מעמי המצות וידעת השמות, ד' רביקת ב' בוד' הנביאים] צועקים אל ה' מיד היו נענים כאומרו [תהלים צא יד] כי בי חשק וגו' אשנבהו כי ידע שמי יקראני ואענתו, הרי פירש כי בכח ידיעת השמות קוראים אל ה' ויענם ויחלצם ויכבדם, ולא אמר הזכיר רק ידע כמו"ש אחד מבעלי הקבלה [שערי אורה בהקדמה י"ל, לא אמר כי יסר שמי אלא כי ידע שמי הידיעה היא העיקר], הוא מה שפירש משרע"ה בפסוק אשר נתפקרו בו והפכוהו, ושמרתם ועשיתם, דבר (ג) על

(ג) על המדריגה הג' כי היא וכו'. עמ"ש הרב לעיל ועי"ש בדברינו [פי' אות ה'] ותמצא טוב טעם: (ג) אחרי שאין ראיה ונראית לחוש. וא"ת למה עשה ד' ככה שלא יהיה ראיה נראית לחוש שנתקבלה התפלה, כבר אמר הש"י לנו ע"י משה נביאו נאמן ביתו ואנכי הסתר אסתיר וגו' [דברים לא יח], כי בימי אסתר התחילו הנסים הנסתרים מבלי שידוד המערכה, והנה היה הנס דאסתר אמצעי בין הנסים הנגלים ובין הנסים הנסתרים ע"כ היה בו סגולת ב' הענינים

המשנה והתלמוד מקדם, מצאו המתפלספים מתורתנו להלעיג על אנשי הקבלה ונשארו האם והבת בלי עדים כלל, והנה דומות לאשה צנועה וכשרה וכתה עמה וכעס בעלה עליה וקמו עליה עדי שקד ופח חמס לומר כי מעולם לא היה לה בעל, ועידי הקדושין כמדינת הים, וכתובתה ביד בעלה והוא שותק, והיא צועקת לבעלה מדוע אויב יזרפה וכי יזרף [איש] אשת חיקו וכתו, והו שאמר הנביא [תהלים עד ט] אותותינו לא ראינו וכו', והם הניסים אשר הם עדות התורה ושמיעת התפלה שהיא עדות הדת, הוא שפי' אין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה, עד מתי אלהים יזרף צר ינאץ אויב שמך לנצח, פירוש כי כל מה שאמרתי לא נפל דבר, כל המזמור מיוסד על זה, כי התחיל להתרעם למה שכחתנו בגלותינו והזכיר חרבן בית מקדשינו ותפארתנו, ואמר שמו אותותם אותות ר"ל אז חשבו כל אחד מהם להחזיק שקרו, ועל זה צעק עוד הם מתחזקים באולתם ואנחנו אין לנו עדים להחזיק האמת נמצא שם קדשך מחולל. על כן התפלל בסוף על התפלה, היא אשר נשארה לנו בגלותינו ואמר אל ישוב דך נכלם, אע"פ שאנחנו רלים מדיעת שמתוך עשה למען שמך, קומה אלהים ריבה ריבך זרפת אלמנתך היא התורה, אל תשכח קול צורריך הם הרודפים אחרי החקירה ומביאים ראיה כי אין אלהים בכל הארץ.

מעין גנים

האמת וכתב שם הוא בעצמו קמיעות גדולות ונפלאות בשמות נוראים, עיי"ש ותראה נפלאות: (ט) אע"פ שאין הדבר

(ד) כי ידיעת השמות לא תועיל. עיין בשרשן סודות בהאיגרת שהעתקתי לעיל [פ"ט אות ט] מה שבסוף ימיו זכה הרמב"ם לחכמת

הנשמות טוב לנו להחזיק האמת, כי אע"פ שבתחלה צריך לקבל קצת הקדמות בקבלה לכד, אחרי שיכנס האדם בחודי התורה ימצא למפרע האמת ברור מאוד כמו שיעשה אדם באשר יקבל שמות האותיות והנקודות כי כשיקרא כל התורה ידע כי אמת אמר לו רבו:

(1) מצד עצמו, כי אולי בשמדות גדולות אשר היו בימיו כמו שכתוב בספר הזכרונות ח"ו כבתה נחלתן של ישראל (1) לולי הספר הזה המשרש ומעקר לגמרי סברת האומות כלה, א"כ ראוי לסבול הזק מעט כדי לברוח מהזק גדול. אך עתה שאין אדם שישתבש בסברת

מעין גנים

אמור לחכמה אחותי את וינעמו לך רברי הרב בטוב טעם:

נבחר מצד עצמו כי. נבח"ע - אם: (1) מצד. נבח"ע - המצטרך בזמן: (1) לולא הספר הזה. עמש"ל [פ"ט אות ט] בפסוק

הגהות הצבי והצדק

והתבונן הדבר.

עח) באגרא דכלה לא נמצא חידושים לחנוכה אבל הוא דרוש בבני יששכר מאמרי חנוכה מאמר ד' אות פ"ג ח"ל בקיצור, (ואולי כתבו מתחילה באגרא דכלה ואח"כ בסדר דרושי המועדים במדור מיוחד העתיקו לבני יששכר כדרכו בכל ספריו להעתיק מהאחד למשנהו, גם באגרא דכלה בכ"מ בפ' בראשית, שמות, תרומה, שופטים כתב עיין מ"ש בדרושי חנוכה וינעם לך, ולא נמצא זולת בבג"י) עמ"ש בגמ' מגילה יא. זכר חסדו ואמונתו לבית ישראל ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו כימי מרדכי ואסתר, והוא פליאה נשגבה וכי לא ראו עד היום נסים גדולים ונוראים בשידוד המערכה נסי מצרים וקרי"ס וירדן ועמידת השמש להושע וכו' אך יתפרש דהנה עד היום שהיתה נבואה מצויה לישראל והיו נסים נגלים בשידוד המערכה וכו' אך כעת הגיע זמן הפסקת הנבואה והתחיל העולם להתנהג בנסים נסתרים בטבע וכו', וכזה תתבונן מ"ש ח"ל אף אסתר סוף כל הנסים, והנה איך אפשר לומר סוף כל הנסים וכו' אך הוא שהנסים הנהוגים אתנו עד

עז) שם מ"ע כ"ה חלק הדיבור כתב ח"ל, עיקר המצוה הזאת הוא באיש הישראלי להאמין אמונה זו מבלי חקירות והובטחו זרע אברהם שיספיק להם האמונה בקבלה ויותר יש יסוד מוסד להאמין בקבלה מהמאמין ע"י חקירה וכו' ומוזה תשפוט ותדע שלא התחיל השי"י במאמרו הנכבד בלי שמע ישראל אנכי ד' אלקיך וכו' כמו"ש באמונת היחוד שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד, דשמע הוא לשון הבנה בחקירת השכל, ובאמונת המציאות אין לחקור בחקירת השכל דזה נקרא עץ הדעת טו"ר שתוקר בנטיית השכל לכ' הצדדים כדרך התוקר שתוקר גם כל חלקי הסותר א"כ מן ההכרח שיטה הדעת לטו"ר ע"כ נצטוונו מפיד ית' סתם אנכי ד' אלקיך ר"ל תדעו באמונה שלימה אשר אנכי ד' אלקיך אשר הצאתיך מאמ"צ ונתאמת לכם מציאותי במופת מכאן ואילך עיקר אמונתך בקבלה, וכן נ"ל שהוא דעת הרמב"ם שלא הביא בספרו חקירה על מציאות השם רק התחיל יסוד היסודות ועמד החכמות להאמין שיש אלוך וכו' משא"כ באמונת היחוד הביא חקירה בשכל כי שם נצטוונו בתורה שמע ישראל וכו' ד' אחד ר"ל תבין זה בשכלך כי ד' אלקינו הוא אחד בין

פרק יב

פרק התנצלות

בעיניהם - לא בעיני התורה כאומרו [יטמה ח
 ט] הנה בדבר ה' מאסו וחכמת מה להם -
 פירשו המקראות לפי סברותיהם, ואני התינוק
 הפפש ידעתי בודאי כי הם פועים אע"פ שאין
 בי חכמה כלל, על כיוצא בזה אמר [משל ל
 ב] כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי [ולא
 לטחי חכמה דעת קדשים אדע], ר"ל מחכמת
 אנשים ולא בינת אדם לי ולא למדתי חכמה,
 אך ידעתי דעת קדושים ר"ל כי זהו קריאת
 הפסוקים וזה פתרונם אשר קבלתי אע"פ
 שאני ריק לגמרי מכל ידיעה וחכמה, ותהיה
 דעת קדושים כוא"ו ועבדך באו, וכוא"ו
 ואחלצה צורדי ריקם, כמו שפרשתי במקומו
 בס"ד [פ' כו אך דעת קדושים אדע].

וְרָאָה הַמֶּשֶׁל עֲצוּמוֹ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי מִי עֲלֵה
 שמים וכו' [שם ד] לומר כי קצר יד
 השכל להתבונן בדרושים האלהיים אין לנו
 בהם כי אם לקבל לבר ולסמוך על הנותן
 יתבדך, הוא שאמר [שם ה] כל אמרת אלוה
 צרופה מגן הוא לחוסים בו, הוא התינוק
 הפפש אשר אין לו שום חכמה והאמת אתו
 בקריאת הפסוקים ובפתרונם, מגן הוא המלמד
 כי יאמר כי כן שמע מהש"י. עתה אומר
 שצדק מאמר דוד ע"ה עדות ה' נאמנה
 מחכימת פתי וכבר פירשתי בס"ד, זהו
 התנצלותי באמת.

יש לבעל דין לחלוק עלי ולומר מי אתה
 ומה חכמתך אשר דברת בדרוש גרול
 יתר שהכל תלוי בו, הלא ידעת כי אתה נעור
 וריק לגמרי מכל חכמה לא חכמת החקירה
 ולא חכמת התורה אין כך לא משנה ולא
 מקרא ולא דרך ארץ, ואך מלאך לכך להרים
 קול נגד אשר חוט השערה שלהם עבה
 ממתניך. הסבה הזאת עכבתני ימים רכים, אך
 עתה שמצאתי משל להנצל בו עורדני הש"י
 לדבר - אברך את ה' אשר יעצני - והוא כי
 אני רומה לתינוק טפוש ולא חכם שהיה לו
 מלמד אמיתי חכם גרול ועולה לא נמצא
 בשפתיו, יודע כל סודות התורה, והוא קורא
 הפסוקים בטעמים כפי חכמת אלהים אשר
 בקרבו ופותר המלות פתרון מסכים לאותה
 חכמה, והתינוק הפפש למד מפי המלמד
 והוא קריאת הפסוקים ופתרונם לבר, אין לו
 חלק כלל בחכמת מלמדו, והנה באו אנשים
 חכמים בכל חכמה ומביני מרע ואשר כח בהם
 כפלפולם העצום לטהר את המא ולטמא את
 המהור, והיו קוראים הפסוקים כפי חכמתם
 וסברתם לא כפי החכמה האמתית אשר כלב
 החכם האמתי, ויקר מקרה שקראו אותם
 הפסוקים באוני התינוק הפפש, והוא צעק
 להם ואמר אזהה רבותי אתם טועים בקריאת
 הפסוקים ובפתרונם, כן אלה החכמים

כל דבריו תכמה גדולה לא התעסק (ג) להביא כ"כ ראיות מן הכתוב לא כאשר עשיתי אני החינוך המפש ולא חכים, כי כל דברי אינם אלא לצעוק להם אתם פועים בקריאה ובפתרון והפכתם דברי אלהים חיים.

גם ברור הזה קמו אנשים חכמים ונבונים במלכות ספרד ובמלכות פורטיגאל, ובפרט בעיר הגדולה עיר ואם בישראל לא ראיתי כמה בכל ישראל היא העיר הנקראת לישובנא, שמה ישבו חסידים גדולים מחויקים בתורה ובמצות ובפרט במצות הצדקה עושים צדקה בכל עת ממש, כי אין עת כיום אשר לא יחזרו נבאי צדקה בשכונת היהודים, ויהי להם לראש יושב בשכנת תחכמוני זקן ונשוא פנים הוא הראש הגדול מלא תורה כאחד מהאמוראים ר' יוסף חיון ושמעתי מפיו ענין הדברים בעצמו אשר עליהם חברתי זה התכור מן הצרעת הגדולה אשר נתפשטה באומחתי סברת הפילוסופים, ואחד מגדולי העיר הנזכרת גדול מרבן שמו [מתנו לדיד חן יצחק אברנאל], נדע ונתפרסם באיים מרוב חכמתו

מעין גנים

הוא החצוף אשר ישליך אתו גיוו דבריו (ג): (ג) להביא ראיות מן הכתוב. אינעץ עוד ויהי אלקים עמך, עסוק נא בספרי הגאון בעל גור אריה ובפרט בספר תפארתו ובספר הנתיבות, [תפארת ישראל נתיבות עולם], ותדקק בדבריו ותראה פלאות ד', ותתבונן אשר חלומות דברי הפילוסופים שוא ידבר ואת כולם ישא רוח הכל המה מעשה תעתועים, ואתה תגל בד' בקדוש ישראל תתהלל בו ובתורתו ובמצותיו:

ועוד כי הדרוש הגדול הזה אשר עליו חברתי אלה הפרקים לא התחלתי אני, כי מעת יצאו אנשים בני בליעל ממחצתם מחדרי התורה מן האמונה והקבלה ונסגו אחור אל הדרך הראשון, צלחה רוח ה' עליהם על יתר הפליטה שומרי התורה הם השארית הנמצאה ויצאו לקראתם למלחמה ויהגרו כם, (ה) כגון הרמב"ן והרשב"א (ו) ור' יונה ובעל ספר הישר ובעל ספר הכוזב וזכר כלם לברכה. והרכ בן חסדאי ז"ל אשר נבה בשכלו על כל הפלוסופים אשר באמנו אפילו חכמי אדום וישמעאל וכ"ש חכמי ישראל, וגדול לאלהיו היה כי קרא אל ה' ויענהו במקלות רבבות עמים רבים ונתקדש השם על ידו, ורכים מגדולי המלכות נתייהרו בלכם, אהוב למלכו אבי אביו של מלך ספרד והגדול שבכל יעציו כי בלעדיו לא ידים המלך את ידו לעשות קטנה או גדולה, וחבר ספר קראו אור השם, ותכלית חכמתו בספר זהווא להגיע אל הדרוש הזה להודיע ולבאר כי המגדל אשר בנו בני האדם לחשוב כי יש שלימות אחר זולת עשיית המצות שוא עמלו בונוי בו, אך

פרק יב

(ה) כגון הרמב"ן והרשב"א. פוק חזי בתשובותיו אשר החרים מדינה שלימה היא מדינת פרובינציא על המתעסקים בחכמות החיצוניות הללו והברילים מקהל הגולה יעו"ש ע"פ. (ו) ורבינו יונה, ובעל ספר הישר. הוא רבינו יעקב תם הקדוש ידוע מספר שלשלת הקבלה ומסדר הדורות רוב קדושתו עד שמשוה ירד משמי מרומו בעבורו עי"ש מי

בהם פתצה פה ומצפנף נגד פשוטי התורה עם כל הפלגת חקירותיהם בחכמות, ועם היות שרשי דתם (ד) הבל המה מעשי תעותועים (ה) ויהפאו בני ישראל דברים אשר לא כן, על החדוש ועל הנבואה ועל ההשגחה, עם נבל ולא חכם נפלו במהמורות כל יקומו ויכתבו אותה על ספר למען ירוץ קורא בו, הבישו וראו אם יש מכאוב כמכאוכינו, עלו מושיעים מדר ארום ותבונה מדר עשו ונתיישרו באמונתיהם עם היותם העם ההולכים בחושך לא ראו אור הנבואה ולא שרה באנשיהם,

ואנשים מבני ישראל עושים כוונים למלאכת השמים ר' אבנר הערכוני, אלכליג, ר' חנוך סרסא, שם רשעים ירקב, ורבים כהם בלא דעת כל אחד מתגשא לאמר אני אמלך שגליתי פנים בתורה שלא כהלכה, ומה לי עוד להביא את שמותם על שפתי, וספר כתב איש ריבי תלכ"ג ו"ל יעיד על זאת, ראה דעתו בחדוש העולם שקדם לו חומר בלתי שומר תמונתו [בספרו מלחמת ד' הובא בפירושו למשל פרק ל' ד,], ראה דבריו בנפש ובנבואה באותות וכמופתים אסור לשומעם (1) כ"ש

מעין גנים

חלק ונחלה במתת גורלינו: (ס) ויהפאו בני ישראל דברים אשר לא כן. בדרך השאלה אמר כן, כי חלילה להאמין שהם מבני ישראל שעמדו אבותיהן על הר סיני בכלל הברית, רק הם מתערבות ערב רב ומחזר הפלגה ואנשי סדום, המשכיל על דברי בס' הזהר הקדוש [ח"א כ"ה ע"א וע"י לעיל פ"ב] יבין הענין: (1) וכ"ש להאמין בהם עכ"ל. ע"כ אמרתי כעוניי הגם שער היום נתתי מקום

וגדולתי חכמה וגדולה במקום אחר, [קרוב למלכים, צעק תמיד כתבדיו על אלה האנשים, גם אני למדתי קצת פרקים מפירושו מהמורה [פירוש הרב אברנאל לז"י] אשר נתחכם בו מכל האדם אחרי שחוכר, וראינו אני והחכמים אשר שמענו מפיו כי ההפרש שבין הזהב והנחושת הוא ההפרש אשר בין פירושו לשאר הפירושים אשר נעשו בו, מה לתבן את הבר, ואחרי שהיה מפרש כוונת הרב באר היטב היה אומר זו כוונת רבינו משה לא כוונת משה רבינו.

ואחתום חבור הזה בלשונו: [של הרב הג"ל] אשר כתב בספר יהושע על שמש בבעוק דום, שומו שמים על זאת הנה בני ארום לא תשוער חכמתם חכמת חכמיו וכינת נבונים תסתתר כי אין מספר ונולדו להם אנשים חכמים ונבונים הביאו עצה עשו פליליה בחכמת הדבר בחכמת המבוע באלהיות, חכמו מכל בני קדם, ועם זה שלחו יד בתורת משה איש האלהים ענדה עמרות להם, עברו וראו האם יש איש בהם שיספק בחדוש העולם או בדבר מהנפלאות, היש

(ה) הבל המה מעשה תעותועים. מה שהפליג הרב הג"ל לומר כי חכמי ארום לא הסתפקו בחידוש או בנפלאות, זה היה בזמנו, אבל כעת נתקיים דברי חז"ל שאמרו [סוטה מט:]: אשר קודם ביאת משיחנו [מלכות] תהפך למינות תרע אשר רובם המה מינים, ובעוה"ר רבים נערים המנוערים מן התורה ומן המצות מגלחים פאת ראשם ופאת זקנם ללכת ללמוד תועבות הגוים ההם אין להם

בתורה שבע"פ עד שיהיה תקוע בלבו פשטיות המקראות, ואז ידע להבין שטחיות המקראות ודברי נבואה עפ"י קבלת חז"ל, וז"ש רז"ל מנעו בניכם מן ההגיון. המשכיל יבין (8).

יותר מזה אודיעך, הנה חכמת הדקדוק הוא פנה גדולה לתורה, אבל להיות שראיתי שערוזיה כדור הזה שרוב הפוקרים מתחכמים לדעתם בחכמת הדקדוק ועי"ז הם מלעיבים במלאכי אלהים הן המה חז"ל בדרשותיהם באומרם ראה שאין הדרשה הזאת מוסכמת על פי חכמת הדקדוק, והם לא ידעו ולא יבינו אל פעולת ד' שהשפיע להחכמים הקודשים שהם דורשים חסירות ויתרות וגזירות שוות המקובל להם ושאר המדות, מלויין, וחילופי אלפ"י ביתור"ת, טנת"א, לפופות דבוקות עקומות, הכל בכתב מיד ד' עליהם השכיל, ואיך יבא הפתי הסכל להתחכם על דבריהם בשכל האגרשי המזוהם אין להם שום מבוא בחכמות התורה וביסודותיו, ובאיזו חכמת הדקדוק שמבינים בפשטיות כמעט קט מלעיגים על דברי חז"ל המקובלים האמיתיים.

ע"כ אני אומר לך כדור הגרוע הזה מהראוי להרחיק את הבנים גם מחכמת הדקדוק, רק תיכף מנעוריו ירגילוהו רק בפניות התלמוד ויסודותיו בהררי קודש, ובכל יום מעט מן המקרא נביאים וכתובים עד שיהיה שגור בפיו כל המקרא (חן) התורה הקדושה צריך ללמדה כולה מראש ועד סוף בהתחלת לימודו כשיבין לדבר דבר לפי שכלו) ויודיעוהו בימי נעוריו מדקדוק הנצרך מאוד דהיינו דגוש ורפה, וסגולת

לפירושי בעלי הפשט בפשטיות הפסוקים מתנ"ך כמו שארז"ל אין מקרא יוצא מידי פשוטו, הנה זה היום שראיתי כמה וכמה שערוזיות בפירושי הרבה מהפשטנים, המשכיל ע"ד לא ילמוד לבנו פירושים שונים מבעלי הפשט כי אם פירש"י וכדומה פירושי הקדמונים אשר בשרד דברי חז"ל פשטו הפסוקים ויפווהו בדבריהם הנעימים קרוב לפשוטו ומחכבים מדרשות חז"ל בכל מקום באומרם הדרשה תדרש כי התורה כפטיש יפוצץ סלע, אבל אלו בעלי הפשט החושבים להתחכם בחכמתם ולהוציא הפסוקים לגמרי מדברי חז"ל, הרחק תרחיקו את בניכם מזה, וזה לדעתי מה שהזהירו רז"ל [ברכות כח:] מנעו בניכם מן ההגיון.

וזאת לדעתי ג"כ אשר מעולם תמהתי על מנהגינו משנים קדמוניות כאשר אנו מחנכים את בנינו לתורה אזי תיכף אחר שלומדים עמהם פירוש המלות מאיזה פרשיות שבתורה מתחילין ללמוד עמהם גמרא והיה הדבר הזה בעיני לפלא, ועלה בדעתי שמהראוי ללמוד עם הנער כסדר כל התנ"ך עד גמירא עד שיהיה מורגל בהם, וכאשר יתרגל במקרא יתחילו ללמדם גמרא ויהיה זה הדרך נקל להם להבין תיכף המו"מ של הגמרא, והיה בדעתי להתנהג בדרך הזה עם בניי בהתחילם ללמוד ספר, וכן מצאתי בספר ווי העמודים להגאון מוה"ש שפעול" ז"ל והיה לתימה בעיני מנהג אחינו שבגולה. אבל שבתי וראיתי ונתיישבתי בדעתי וברכתי ברוך הבחור בישראל ובמנהגייהם, כי חז"ל אמרו מנעו בניכם מן ההגיון, ע"כ יש ללמד ולחנך את הנער תיכף בהתחילו להציץ פרח השכל להיות בקי בשותא רחכמים ומדרשות חז"ל

להאמין בהם עכ"ל. ויתר דבריו אשר הפליג לדבר כנגדם על סברתם בשכל הפועל הלא הם כתובים על ספרו.

ודי לי בזה עתה כי כבר קדמוני אנשי חיל יראי אלהים ונחלקו לב' כתות, יש מהם הביאו טענות כנגדם מן השכל כגון הרב ׳ן חסדאי וספר הישר ובעל החזק, ויש מהם מהכתובים, ויש שפער פיו כנגד הרב כמו

הראב"ד להיות עשוק רצון משפט כאיש אשר הבנים בביתו אודת והאכילו והשקו וראו עיניו כי גב כלי תמדתו ויחזק ממנו הוא מבחישו, וזה מקללו תכלית הקללות, ויש בפסוקים מן התורה, אכן תכלית החבור להביא להם ראיות ממקום אשר באו כי שקר נחלו סברתם ויהפכו דברי אלהים חיים ומלך עולם:

מעין גנים

אותיות אהו"י, ונח ונד ונוכח ונסתר, ונפעל, פועל עומד ופועל יוצא, וניגוני הטעמים וסגולתם, וכשיגדל בדרכי התורה, התורה תלמדוהו דעת כל פינות חכמת הדקדוק, כי זה מסגולת התורה להביץ על ידי לימודה כל החכמות מבלי יגיעה רק בה ובאהבתה.

וזה אשר שמעתי מכבוד הרב הקדוש מה"ר משה סופר זצוק"ל מפשעוורסק שאמר על זה ראייה מן התורה, שנאמר [דברים טז כב] ולא תקים לך מצבה אשר שנה ר' אלהיך. ודקדקו המפרשים למה לי אשר

שנה וגו', ופירשו רז"ל אע"פ שהיתה אהובה בימי האבות כיון שעשו המתפקדים זה מדרכי עבודה זרה כבר היא שנאו בעיני המקום, אמר זה הקדוש הנ"ל גם על חכמת הדקדוק, הגם שהיא היתה אהובה ברורות הראשונים ופינה לתורה, עם כל זה כעת כדורות הללו כיון שכמה וכמה מן הרשעים המורדי אור נתפקרו על ידי זה מקבלת התורה שבעל פה, יותר טוב למנוע מזה עד שיתמלא דעתו באמיתות התורה ודרכיה ויסודותיה, ואתה דע לך (טז):

הגהות הצבי והצדק

עמ' שו"ת הרשב"א חלק א שלש תשובות בנדון החרם סימן תט"ו ובסי' תי"ז נוסח החרם וכו', והנה אנחנו מסכימים ובגזות עירין וכמאמר קדישין מנדין האנשים הפושעים שהם כאלה כאחת מאלה, ומחרימים בבית דין של מעלה ובבית דין של מטה וירדו מטה עד ישובן בתשובה שלימה ולא ישובו עוד לכסלה. ולא ישימו בתורה וכדברי רבותנו ז"ל בעלי התלמוד תהלה. והספרים שחקקו אחת מאלה בתוכם אנו דנין הבעלים כמין

והספרים כספרי קוסמין והרי הם והמחזיק בהם בנדוי ובחרם כיוצא בהם עד שישרפום ולא יזכרו עוד בשמם. ואשר ישוב ונחם מן השמים ירחם וכו' שלמה כ"ר אברהם ז"ל בן אדרת עי"ש, והזכירו רבינו בהוספות מהרצ"א אחרי סי' פ"ו אות ד' וכמו שצוח ככרוכיא הרשב"א ז"ל על יושבי פרובינצא עד שהפרישם מקהל הגולה וכו' עי"ש.

(ט) והרב בן חסדאי הוא רבינו חסדאי כ"ר יהודה קרשקש רבו של הריב"ש ומחבר ספר אור ד'.

פרק יג

להזהיר על עונת התורה.

במלים רעותם רבה וחטאתם כבדה מאד, לפי שהם מבזים את התורה, שאם אלו היו מאמינים שאין תכלית למתן שכרה, למה לא ישיבו הגלגלים לבית המדרש ללמוד הלכות או לקרוא מקרא או סידור תפלות, והלא האדם זריז ואין ברגליו למלאכתו ולעסקו ויודע כי הכל הבל, ואך ישבח חיי העולם הבא ולא יתן חלק ביום מן הימים או שעה מן השעות לשם יתבודד, ואף כי בשעה שהוא [הדין] במל ממלאכתו, וכל יאמר בלבו עוד עת לעשות לה' ולקרוא בתורה ולתנות צדקות הש"י, אשם הוא, אשם אשם לה', ואמרו ז"ל [מסדרין צא]. כי זה שכתוב בתורה [במדרש לא] כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר נאמר על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק שהוא בזה דברי השם. עכ"ל.

ידע כי זהו הפתח הגדול מנ' פתחים שיש לניהגם, הפתח הראשון פתח המינות הם האומרים עזב ה' את הארץ [יחזקאל ח יב] אשר עליהם נאמר [משל ג יט] כל באידי לא ישובו. הפתח השני פתח התאות גלוי עריות ומאכלות אסורות ויתר העבירות, כי אע"פ שהם מאמינים בה' יתקפם יצרם לעבוד על העבירות. והפתח השלישי ביטול תורה,

אחרי אשר הזהרתך מבאר צרה נכריה היא החכמה החיצונית, עוד אשוב להזהירך שתזכור ותפקוד אשת געורך הכלה היפיפיה בת מלך אשר לקחת לך לאשה וקדשת אותה על הר סיני, ונתחייבת באהבתה בכתובתה ובעונתה כשאמרת כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. וזה לשון ר' יונה ז"ל [אגרה התשובה דהוש א' אות יב], וחייב אדם לעסוק בתורה בכל יום שנאמר [דברים ו יב] והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה וגו' ושמרתם וגו', ואומר [שם ה א] ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, ואמרו ז"ל [פאה פ"א] ותלמוד תורה כנגד כולם, ואמר בספרי [פ' עקב] כשם ששכר התלמוד גדול מכל המצות כך ביטול תורה עונשו גדול מכל העבירות, (b) והרצנה להנצל מן העונש המר והעון הגדול הזה יתעסק בצרכי התלמידים והרבנים הלומדים לשם שמים, ויעזור בשכירות הרבנים כדי שיעמדו בעירו ויהיו עוסקים בתורה על ידו, ואמרו רז"ל בספרי כי זהו שאמר הכתוב [משל ג יח] עץ חיים היא למחזיקים בה ללומדיה לא נאמר אלא למחזיקים בה שהם מחזיקים די תלמידים והרבנים, וכשבני אדם פוסקים ממלאכתם ומעסקיהם והולכים לבתיהם או יושבים בקדנות והם במלים ומשיחים בדברים

מעיק גנים

כף הקלע וגהינם של שלג על עצלותו
מלעסוק בתורה:

פרק יג

(b) והרצנה להנצל מן העונש המר. עונש

יותר פושעים מן ר"ן איש, ואלו נקראו רשעים [כפ' קיד, סודו טא מעל אהלי האנשים הרשעים] ואלה חטאים [את מחותות החטאים האלה], וכתוב [תהלים ק' לה] יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם, ולכן אמר בעצת כי הם ההולכים בשרידות לכם כלשון הכתוב בשרש פודה ראש ולענה כי בשרידות לבי אלק, והוא אשר התחזק בלבו המינות וגמר אומר כי אין אלהים, ולפיכך הוא משלח עצמו אל העבירות, לא כן החטאים כי נפשם מרה עליהם על שתקפם יצדם, אבל אחו"ל [ע"ז יז.] על פסוק כל באיה לא ישוכן הנאמר על המינות כי גם הונות אם נדבקו בעליו בו דומה למינות, על כן אמר נעים זמירות כשהזהיר על הפתח השני ובדרך חטאים לא עמד, לא אמר לא הלך, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחמא, אך אמר לא עמד שלא נתעבב בדרכם אלא עשה תשובה. ועל הפתח השלישי אמר ובמושב לצים לא ישב, והם יושבי קרנות המתבטלים מתלמוד תורה בעת הפנאי.

וְאֵלֶּי יִהְיֶה לְבָבְךָ עַל הַפִּירוּשׁ הַזֶּה לְהַשִּׁיב מִדְּבַרֵי הַכַּמְיִם וְלֹא שֶׁאִמְרוּ [ע"ז יח:] וְכִי מֵאֲחֵר שְׁלֹא הִלַּךְ מֵהִיכָן עִמָּךְ וּמֵאֲחֵר שְׁלֹא עִמָּךְ מֵהִיכָן יֵשֵׁב אֲלֵא (*6) לֹמֵר לָךְ אִם הִלַּךְ סוּפו לְלוֹץ וְאִם לָץ עָלָיו הַכְּתוּב אֹמֵר וְלִצַּת לְבָבְךָ תִּשָּׂא, וְתִחְזֹק בְּעִבּוּר זֶה בְּפִירוּשׁ הַמְּפָרְשִׁים שְׂרָשְׁעִים קָלִים מִחַטָּאִים וְכִמו שֶׁכָּתַב רַבֵּי אַבְרָהָם אֲבָן עֲזָרָא א"כ הַלְצִים קָשִׁים מִחַטָּאִים (ג) וְר' מֵאִיר [מִשָּׁה] אִמַּר לְהַפֵּךְ

וּקְרָאתִיו הַפֶּתַח הַגְּדוֹל, יַעַן כִּי מִן הַכֹּת הַרְאִשׁוֹן יֵשׁ מַעֲמַם, וּמִן הַכֹּת הַשֵּׁנִי יוֹתֵר, וּמִזֶּה הַכֹּת הַג' יוֹתֵר וְיוֹתֵר, יַעַן כִּי אֵינֶם חוֹשְׁבִים זֶה לְחִמָּא, כִּי הַחֹמֶט בְּעִרְוֵת נִפְשׁוֹ מֵרֵה לוֹ, וְכֵן בְּשֵׁאר הַעֲבִידוֹת וְרוֹבֵם חוֹזִים בְּתִשׁוּבָה לַעַת הַזְּקֵנָה, אֲכַן הַמְּתַרְחָקִים מֵעַל הַש"י וְתוֹדָתוֹ, כְּאִשֶׁר מְזַקְנִים מִתְּבַמְלִים יוֹתֵר כִּי תִשָּׁשׁ כַּחַם כְּאוֹמְרִים וְל' [שְׁנַת קַב.] זְקֵנִי הַתּוֹרָה כֹּל זְמַן שֶׁמְזַקְנִין דַּעֲתָן מִתְּיִישַׁבַּת בְּהֵם שֶׁנֶּאֱמַר כִּישִׁישִׁים חֲכֵמָה, אֲבָל זְקֵנִי עִם הָאָרֶץ כֹּל זְמַן שֶׁמְזַקְנִין מִמִּפְשִׁיךְ, כִּי אִם לֹא הִתְעַסְקוּ בְּתוֹרָה בְּבַחְרוֹתָם בְּהִיּוֹת כַּחַם עֲלֵיהֶם אִיךָ יִתְעַסְקוּ בְּהַתִּישׁ כַּחַם, עַל כֵּן קְרָאתִיו הַפֶּתַח הַגְּדוֹל כִּי רַבִּים חָלָלִים הִפִּילָה.

וְכַתֵּב רַבִּי יוֹנָה וְל' [שַׁעַר ג' יד], רַבִּים חוֹשְׁבִים כִּי לֹא תֵאבֵד הַנֶּפֶשׁ בְּהִמְנַעָה מִחֲמוּב וּחְשׁוֹךְ מִן הַיּוֹשֵׁר וְכו', וּבְעִבּוּר הַמַּחֲשֵׁבָה הַזֹּאת אִשֶׁר הִיא כֹּלֵל הַהֲמוֹן כִּי אַחֲרֵי שֶׁהֵם מֵאֲמִינִים בְּה' וְעוֹשִׂים הַמִּצְוֹת וְנֹזְהָרִים מִן הַעֲבִידוֹת אֵינֶם חוֹשְׁשִׁים לְכִישׁוֹל הַתּוֹרָה, קְרָאתִיו הַשַּׁעַר הַגְּדוֹל. אִמְרוּ חו"ל [מַסְדֵּיךְ זֵא.] כִּי דַבַּר ה' בּוֹה זֶה מִי שֶׁיְכוּל לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק, וְאַתָּה רּוֹאֵה אֵת הַעוֹנֵשׁ הַגְּדוֹל ח"ו הַכֹּת תְּכַרַּת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עוֹנֵה בַּה, וְדוּד ע"ה הַזְּהִידֵנו לְבַלְתִּי הַכֵּנֶם בְּשׁוֹם שַׁעַר מִהַשְׁעָרִים הָאֵלֶּה, אִשֶׁרִּי הָאִישׁ אִשֶׁר לֹא הִלַּךְ בְּעִצַּת רִשְׁעִים [תְּהִלִּים א א] אֱלוֹ הֵם הַמִּינִים, וְלֹא חִמָּא אֲוֹךְ לְדַבְרֵי הַמְּפָרְשִׁים [פ' יד ב אבן עזרא] כִּי הַחַטָּאִים קָשִׁים מִן הַרְשָׁעִים, כִּי אַתָּה יַדְעַת כִּי דַחַן וְאֲבִידִים הִיוּ

מַעֲצֵי גִנִּים

(*6) אֲלֵא לֹמֵר לָךְ. אִם הִלַּךְ סוּפו לִישָׁב וְאִם יֵשֵׁב סוּפו כו': (ג) וְר' מֵאִיר אֹמֵר בְּהִיפּוֹךְ. אֵינִי יַדְעֵה כַּעַת הַכּוֹנֵה (*7):

כי אם התיר אדם לעצמו לעשות עיקר מן העולם הזה לשום כל חפצו לאסוף ממנו, יביארו ההרגל הזה לחטוא גם בעבירות הגול והאונאה ובג"ע למלאות חפצו, וכאשר יורגל גם בזה יפרוק עול התורה מעליו ויהיה מהלצים עצמם, ובדרך אשר בא בה ישוב כי יהיה מכת החטאים עצמם לא עומד בדרך, וגם מהרשעים עצמם לא הולך בעצתם, והו הנ"ל בפירוש הפסוק מסכים לדעת ידועי האמת, לא כאשר עשה הקמחי [הרב ר"ק] שפירש הפסוק לפי הפשט ואח"כ הביא דעת רז"ל כאלו הוא חולק על הפשט, ולא כמו שעשה רבי משה הכהן שחשב שחלק עליהם, ולא כהחכם ר' אברהם [ראב"ע] שפירש דבריהם לצדדים אמר ומלת חטאים קשה ובעבור זה הזכיר דרך כי הוא הרגיל ללכת בה ומלת ישב קשה ממנה וככה דעת הקדמונים, ואם תאמר כי דעתו כדעתי איני יודע למה נדחה להוציא מלת רשעים מפשוטה.

עד כאן, לדעתי אין דעת רבותינו ז"ל כי הלצים קשים מחטאים והחטאים קשים מהרשעים, כי כבר הכרחתי להפך. אמת כי הנכנסים בשער הלצים הם רבים מהנכנסים בשער החטאים והנכנסים בשער החטאים רבים מהנכנסים בשער הרשעים, אך הרשעים עצמם קשים מהחטאים והחטאים קשים מהלצים. דוד לא הוצרך להזהיר שלא יהיה האדם רשע, וחוטא, ולן, כי פשוט הוא, אך רבותא אשמועינן כי לא ילך האדם בעצת הרשעים, וזה כי הרשעים אנשים חכמים גזרו בלבם כי אין אלהים, והם ערומים מכסים רעתם, אך עצתם לאנשים תמיד להתעסק בדרכי העולם עושר ונכסים כי הוא חלקם בודאי, כי העולם האמיתי או כופרים בו או הם מסופקים על כן דפו אחרי הודאי ויניחו הספק, (ג) על כן הזהירנו דוד הע"ה שלא נלך בעצתם.

והנה הסכמתי עם פי' המפרשים הלכה כוותיהו ולא מפעמייהו, על כן ארז"ל

מעין גנים

לאפיקורסים, ע"כ זאת עצתם ליעץ רק את ההמון אשר שוא עבוד את אלקים כי אלהים בשמים והעבים סתר לו לא יחפרץ בעבודתם הגשמיית רק לעסוק בישוב העולם לאסוף הון כמור"מ, וכל מגמת עצתם להפר חוק תורת אלהים ולהעתיק את העם מאמונה לאט לאט עד שיאמינו בהם ואז יגלו להם תעלומות לבם באומרם אין רואה ואין יודע, וזה דרכם כל היום, הוא אשר הזהיר דוד שלא לילך בעצתם. הכן הדברים ותציל את נפשך:

(ג) ע"כ הזהירנו דוד הע"ה שלא נלך בעצתם. ר"ל בודאי לא הוצרך להזהיר שלא נהיה מכת המינים האומרים אין אלקים או עובד' את הארץ מבלי השגחה ח"ו, רק להיות שהרשעים האלו אינם מראים עצמם לנגד ההמון לומר שאין משגיח, כי חושבים שזהו מן הצורך להנהגה נמוסיית שיהיה בלב ההמון איזה אמונה בכדי שלא יהיה איש את רעהו חיים בלעו, וגם אם יאמרו כן כפני ההמון יסורו מאהליהם מרבית עם הארץ ויחשבו

הנותן תודה מתנתו, ואלפי זהב וכסף על ידי שלוחיו (ס) והתורה מאתו וכידו כי ה' יתן חכמה וגו'. א"כ גילה ב' מעמים לבחור החפץ הזה על שאר החפצים, כי הוא לעצמנו אבל שאר החפצים לאחרים (וי"ש מב ל'), והוא גדול מכלם (וי"ש תורת פד). על כן הלהיב נפשותינו באומרו בתורת השם חפצו, וזהו כנגד ההולכים בעצת הרשעים והם השמים עיקר עסקם בהבלי העולם הזה, כמו שראיתי בעיני כמה פרנסים בארץ הזאת אשר נתן להם ה' עושר ונכסים ובכר (י) ויש להם יכולת לעסוק בתורה שעה ביום ואינם עושים כן, יתחלפו להם ספרי החנות בספרי התורה ויסתפקו כמה שלמדו מנעוריהם, (י) או שמלמדים תורה בניהם הקטנים וכאשר ינסו לכלל

ואמר אחרי כן כי אם בתורת ה' חפצו הלהיב הלבבות באמרו שהוא תורת ה' כי ראוי שיהיה החפץ הגדול הזה תקוע בלבבו יותר מכל שאר החפצים כי אדם שיש לו כים מלא כסף וכים מלא זהב וכים מלא אבנים טובות ומרגליות כל חפצו וכל לבו בזה האחרון, וכן ארז"ל (כז פלה ג) וכל הפצך לא ישוו בה אלו אבנים טובות ומרגליות דכתיב (תהלים קט עב) טוב לי תורת פך מאלפי זהב וכסף. ויש לשאול שהיה די שיאמר טוב תורתך מאלפי זהב, מהו לי ומתו פך, אבל אמר כי שאר החפצים אבנים טובים ומרגליות ישארו לירשיו (ד) אבל חפץ התורה יהיו לו ולבנו. והמשיל משל להראות מעלת החפץ הזה על שאר החפצים, כי ידוע כי כפי מעלת

מעין גנים

(ל"י דייקא הגם שיש ביכולתי להשיג במחקר תורת פד) התורה ששמעתי מפין רק בתורה וכמצוה מבלי מחקר, מאלפי זה"ב וכס"ף (מאותן הלימודים שלומדין אותי הזהב והכסף היינו המוחין וכלי השכל, ויתפרש מאלפי לשון אאלפך חכמה) וזה הפירוש ג"כ כי ה' יתן חכמה וגו' (מפיו רעת ותבונה, משלי כ ה) ר"ל מה שאפשר להשיג בחכמה הנה נתנה השם לתורה ולמצוה מבלי התחכם בחכמות: (י) ויש להם יכולת לעצוק בתורה שעה ביום. לאנשים גדולים בעלי משא ומתן כאלו אליהם באה השאלה לעוה"ב קבעת עתים לתורה, כי לאלו שאין להם מו"מ והמה פנויים ממו"מ וממלאכה לאלו אין שייך קביעות עתים כי והגית בו יומם ולילה כתיב, אלא אפילו הבעל מו"מ צריך לקביעות עתים לקיים מצות עונת התורה: (י) או שמלמדים לבניהם תורה.

(ד) אבל חפץ התורה תהיה לו ולבנו. כי גם לבנו זכות אבותיו מסייעתו ותורה חזרת על אכסניא שלה (כי"מ פה.): (ס) והתורה מאתו וכידו. ויש לפרש טוב לי תורת פך, היינו טוב לי התורה ששמעתי מפין בעצמי כביכול היינו אנכי ולא יהיה לך, הגם שיושגו לי ע"י המחקר, טוב לי יותר שאקבלם בדרך התורה והאמונה ששמעתי מפין מאלפי זהב וכסף, (עיי' במאורי אור ויאיר נתיב. זה"ב יכונה לבחי' בינה וכן כס"ף אהי"ה ריודי"ן בינה לבוש לחכמה עי"ש ותבין) פ"ד א"כ גם באדם התחתון מה שמושיג ע"י המוח ממושכל הראשון למושכל שני נקרא כסף וזהב, וכבר הודעתך שטוב יותר לאדם האמונה בקבלה שאין לה הפסק שהיא מבלי גבול כיון שבאה מא"ס ב"ה, משא"כ האמונה המושגת ע"י השכל האנושי, וזה טוב לי

מצות יתבטלו יחד אבות ובנים, ועליהם צעק הנביא את מי יודה דעה וגו'.
ואחרתום הפרק הזה כצוואתו של הרב הקדוש רבי יונה ז"ל [אגדה] החשבה דדוש א' אות ג], על כן חייב כל אדם לתקן בביתו מקום, וישים שם הלכות או מקרא או תהלים או סידור תפלות, וכאשר יפנה מעסקיו ומדי עברו ממלאכתו יסוד שמה לשנות או לקרות, וכתקנה הזאת יפליא עצה על נפשו לחשוך נפש מני שחת, ויחשוב על קצו ויבין לאחריתו כמו שאמרו ז"ל הסתכל בג' דברים וכו'.

מעין גנים

לדעתי זה פירוש הפסוק [תהלים קמו ג] אל תבטחו בגריבים כבן אדם שאין לו תשועה. ר"ל יש אחד שמבטל התורה הגם שאפשר לו [ללמוד] באמרו שיסתפק במה שהוא נרדף ומהנה לבעלי תורה מנכסיו והותר לו לילך כטל, או כבן אדם שיסתפק במה שמחזיק בניו לחלמוד תורה, אמר הכתוב שאין לו תשועה ר"ל הגם שגם זה ישועה וטובה אינו דומה התשועה הזאת ל"ו ר"ל אילו היה עוסק בעצמו:

הגהות הצבי והצדק

פג) מחמת הטעות שנרפס בספרים ר' מאיר נשתבשה הכונה ובאמת צ"ל ר' משה והוא מדברי הא"ע כההילים א' ח"ל, אשרי האיש, קרמונינו ז"ל אמרו כי עמד קשה מן הלך וישב קשה מכולם א"כ יהיו הלצים רעים מחטאים ור' משה הכהן פירש להיפך ע"כ, וכזה יובנו דברי הרב יעב"ץ.

פד) זה"ב נקרא בחי' בינה, כס"ף ג"כ רמז לבינה שכן שם אהי"ה בבינה ובמילוי יודי"ן אלי"ף היי יוד"י היי גי' כס"ף עה"כ, וכינה היא מלבישה את החכמה שלפנים ממנה, וז"ש טוב לי תורת פיך ששמענו מפי ד' מאלפ"י זה"ב וכס"ף מלמוד הענין בחקירה ולהשיגו ע"י חכמה.

פרק יד

להזהיר על שאר התורה וכמותה

ואשריו כי הצדיק את נפשו כשעה קלה, וכן ארז"ל [מכללא נא י ב] וילכו ויעשו, וכי מיד עשו והלא לא עשו עד י"ד לחדש אלא כיון שקיבלו עליהם לעשות מעלה עליהם הכתוב כאלו עשו מיד. ואמרו באבות דרבי נתן [פכ"ב] כל שמעשיו מרוכים מחכמתו חכמתו מתקיימת שנאמר נעשה ונשמע, ביאור הדבר כי כאשר קיבל על נפשו בלב שלם לשמור ולעשות על פי התורה אשר יודוהו ועל המשפט אשר יאמרו לו היושבים על המשפט, ישכירו [יש בידו] מן היום הזה שכר כל המצות אשר שמעה אזנו עד כה, וצדק לבש, וקנה זכות על הנגלות אליו ועל הנפטרות מעניו, ונמצא האיש הזה מעשיו מרוכים מחכמתו, כי עדיין לא ידע ולא עשה והנה שכרו לפניו, וזהו נעשה ונשמע שהקדמו קבלת המעשה על נפשם לפני השמיעה, ובענין אחר לא יתכן שידיו מעשיו מרוכים ממה שהוא ידע עכ"ל. ואני מוסיף מעט כי העבד הזה אשר יאמר לו אדוני תרצה לעשות מה שאצוך והוא רצה לשמוע תחלה אין כוונתו שלימה, אבל האומר אעשה על כל פנים וזהו העבד השלם, וכן אמרו ישראל. וכבר הארכתי וכתבתי פי' אחר בסוף פרק י' ואזן מלך תבחן.

הכ"ל העולה שאר התורה הוא העשה לשמה, אמנם הכמות הם המדות המשובחות המכבדות את התורה ואת בעליה, כמו שהיה קודם אחר מבעלי התלמוד למלכתיים הנאים מכבודתא [ב"ק זא:] וכן אמרו חז"ל [שנח קג.] וכברתו בכמות נקידה, ואמרו

כמו שנתחייבנו מן התורה לאשה הגופנית כשאר וכמות כך נתחייבנו בכתובת אילת האהבים על שארה, ומה שאר התורה לזון ולפרנס כל דבריה, וכתב רבי יונה ז"ל בסוף צוואתו על עונתה [אגרת החשובה שם] גם יכן לבו בעת ההיא לדברי הספר, ואם יראה כי הוא מקיים את כל תוקף דברי הספר ישמה ויגיל לבו, והיה כי יאשם לאחת מאלה, והתודה אשר חמא עליה, וארז"ל ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בחשובה.

וכבר כתבתי בפרק ה' בס"ד [בתחלתו] כל מה שתתגדל חכמת האדם יתחייב יותר בעשיית המצות, והעיקר הגדול יתד שהכל תלוי בו כוונת האדם בתחלת לימודו שתהיה זכה וברה לעשות רצון קונו לכד כי לקך נברא, ובה תתקיים חכמתו ויהיו שרשיו מרוכים מענפיו, כי כוחותיו יבקשו החכמה במבט כמו שהארץ תבלע במבט המטר מהשמים, כאמרו [השע נ ב] אענה את השמים הם יענו את הארץ, וזהו מעם ברוך מרחם על הארץ, והחכמה ההיא היא עצמה שרשים אחרי שאינו מבקש אותה לעצמה כי אם בעבור המעשה. אך המבקש החכמה לעצמו ולהתפאר בה, החכמה ההיא כולה ענפים וכבד פשעה וענשה, ולא יוכלו שרשי המצות להציל האילן מן הנפילה.

וכתב הקדוש רבינו יונה ז"ל [ששי חשונה ש"ג את י'] כי מעת אשר יכון האדם בתחילת לימודו לעשות ככל דברי הספר קנה בנפשו זכות ושכר על המצות ועל המוסרים,

מביאה לידי עונה, עונה מביאה לידי חסידות, חסידות מביאה לידי רוח הקודש, שנאמר אז דברת בחזון לחסידך, ופליגא דרבי יהושע בן לוי דאמר עונה גדולה מכולן, שנא' רוח ה' אלהים עלי יען משח אותי לכשר ענים, חסידים לא נאמר אלא ענים מלמד שעונה גדולה מכולן. הרי הזכיר עונה תחלה והוא עסק התורה, ואחריו השאר הוא המעשה, וסמך לו הזירות הוא שלמות מצות עשה בדקדוק ובשמחה, ואח"כ הזהירות היות האדם זהיר שלא לחטוא בלא תעשה, ואע"פ שהיה ראוי להיות קודם כמו שכתב דוד ע"ה אשרי האיש אשר לא הלך, כוונתו לומר כי כשהאדם זוכה בתורה ובמצותיה יקשה בעיניו למנוף עצמו ונפשו לאבד וזוהו בשביל הנאות הנוף, על כן אמר כי הזירות מביאה לידי זהירות, אח"כ הכמות והוא הנקיות והטהרה והפרישות המדות החשובות אשר בהם יתפאר היוצר בתורתו:

ח"ל [אבה פ"ב ב] יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, אמרו חז"ל [יבמא פו.] בזמן שאדם קורא ושונה ודיברו בנחת עם הבריות ומשאו ומתנו נאה מה הבריות אומרות ראיכם פלוני שלמד תורה כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו, או להם לבריות שלא למדו תורה, עליו הכתוב אומר ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר כך אחפאך. ואל תחמה למה פידשתי אלה החיובים [עונה כמות שאר] להיפך ממה שזכרה התורה שארה וכו' [שמח טא.] שארה כמותה ועוניה, כי הסדר הנזכר בכתוב ראוי לאשה הגופנית, אמנם לאשה השכלית יתחייב הסדר אשר הזכרתי. וככה הזכיר רבי פנחס בן יאיר כשזכר [ע"ז כ:] העשרה (6) מדרגות, תורה מביאה לידי מעשה, מעשה מביא לידי זירות, (3) זירות מביאה לידי זהירות, וזהירות מביאה לידי נקיות, נקיות מביאה לידי טהרה, טהרה מביאה לידי קדושה, קדושה מביאה לידי פרישות, פרישות

מעין גנים

(3) זירות מביאה לידי זהירות. עיין בספר מסילת ישרים מרת הזהירות קודם למרת הזירות שזה מבחינת סוד מרע זה ברעשה טוב, ועי' בטור א"ח סי' א' כתב זריו וזהיר ועי"ש בב"ח ותבין, ועמ"ש המחבר לקמן פ"ז:

פרק יד (6) מדרגות. תורה מביאה וכו'. בברייתא הלזו יש כמה וכמה נוסחאות וחלופי גרסאות (7) ופירוש הברייתא בביאור נחמד ונעים עיין בספר מסילת ישרים [פרק 7] בביאור מרת הזירות ותורה צמאונך ותתן מעדנים לנפשך (8):

הגהות הצבי והצדק

(7) בהוספות מהרצ"א סי' ע' כתב ג"כ יש בברייתא הזאת גידסות אחרות וכו' עיין נא בספר מסלת ישרים מתקן דבריו מדבש ונופת צופים. (8) בהוספות מהרצ"א שם כתב וכעניני זהירות וזירות עי' בב"ח אר"ח סי' א' וצריך עיין שם לדעתו עי"ש.

(7) משנה סוף מסכת סוטה ועי' בתורתו שם בהרחבה, עי' כ: ירושלמי שבת ח: בסגנון אחר, וכן בירושלמי שקלים יד: ועי' רש"י תולין קז: ד"ה לא, ומ"מ הגידסא תורה מביאה לידי מעשה לא נמצא רק בספר מגורת המאור אות כ' ק"פ.

פרק טז

להזהיר על (6) מצות פריה ורביה (3) וצער גידול בנים הוא התלמוד.

הלא כתבתי לך שלישים במועצות הדעת, עתים לתורה היא הכלה יפיפה בת מלך מלכו להצילך מחלקת לשון נכריה, לקבוע של עולם, להודרו ולהתפאר כשארה וכמותה.

מעין גנים

תשוקת כח המוליד, כגון הרודף אחר תאות הממון וכיצא, הנה אעפ"כ איש כזה לא מקרי אנוס ומחוייב לעסוק ברפואה עד שיתעורר לעשות המצוה המוטלת עליו כי מי פטרו, ובפרט אמרו אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים) והנה דבריו לכאורה תמוהין מאוד, דא"כ נאמר כזאת בכל המצות בציצית ותפלין אפשר שיתקיים ע"י אחרים.

אך להיות המצוה ההיא ג"כ עקריית לקיים מצות פ"ו ברוחניות דהיינו בשכל התורה, הנה אמר בן עזאי שבאמת הוא מקיים עיקר המצוה ברוחניות ועי"ז מבטל הגשמיות, כי אכדה ממנו התשוקה בטבע, ואם יפנה מחשבתו מחשק התורה כרי להוליד בגשמיות הנה מבטל הרוחניות, ופ"ו ברוחניות אי אפשר כ"כ לעשותה ע"י אחרים כי לא כולי עלמא גמירי בתורה להוליד ברוחניות, משא"כ בגשמיות אפשר שתעשה ע"י אחרים כי גזירת מלך הוא, הוא אמר והוא כו' כמו שדרשו רז"ל, בין והתבונן הענין וינעם לך.

ממוצא דבר זה תשכיל ותדע אשר חיוב גמור הוא לקיים מצות פ"ו בשכל המוליד בתורה בכל עת ובכל זמן, וצריך לומר דמש"ה אמרו רז"ל בברכות [יד.]

פרק טז

(6) מצות פריה ורביה. מצות פריה ורביה בתורה הוא להוליד שכליות חדשים בתורה ולא יהיה עקר כמ"ש המקובלים, והדעת נותן שנצטוינו בכל זה כי השכל נברא בו כל המושכלות בכח כמו שנברא הזרע הגשמיות בכח במוח, והנה הזרע הגשמיות באם יתשל האדם מלהוציא הזרע במקום הראוי וכשר על פי התורה הנה ישאר הזרע בכח מוחו לריק מבלי תועלת, כמו כן המושכלות התקועים במוחו אם לא ישתדל להוציאם כראוי ילך לריק וילך בלא דעת לשאול ח"ו, ולפ"ז מחשבת הדעת והשכל הוא העיקר פ"ו לאדם, רק שהש"י צונו להוליד גם בגשמיות להרבות השכל ביותר, כי כל אדם שיוולד יולד בשכל ומתרכה שכל בעולם (ח).

וג"כ דמש"ה פטר את עצמו בן עזאי מפ"ו באמרו מה אעשה ונפשי חשקה בתורה אפשר לעולם שיתקיים ע"י אחרים (הגם שכתבתי פירוש הדברים (ט) באמרו מה אעשה וכו' היינו שהיה גשען על ביתו וכו' מחמת גודל חשקו בתורה לא היה לו כח החושק וכו' א"כ היה מוכרח ואנוס כמו עקר בתולדה שאינו יכול להוליד דלא יענש ע"ז. אך אעפ"כ קשה ע"ז דהנה יוכל להיות תשוקה אחרת בעולם המכבה לפעמים

כגון האיך לרמות וכיוצא הנה הזריע השכל באשת חבירו ולפעמים כבא על הערוה דוק והתבונן בכל ענין ותמצא טוב טעם כי א"א לפרש הכל בכתב.

ותדע שלדעתי צריך אתה להתבונן על פי מה שידעת מדברי המקובלים שעון ז"ל חמור מאד מכל עריות בקבלת הטומאה (רק שחומרת העריות היא שקשה לתקן ביותר מחמת שנקלט ביסוד דנוקבא דקליפה) כמו כן כי הזריעה לבטלה היינו בהולידו חכמת החיצונית הוא העון החמור ביותר, והן המה אשר הולידו הקליפות לרוב (הש"י יבער את רוח הטומאה מן הארץ) ועוובים אשת נעורים היא התורה הקדושה ומזריעים שכלם לבטלה בחכמות חיצוניות, וכאשר יבצעו מעשיהם באיזה חכמה ויגרמו איזה דבר ע"י חכמתם שלא כתורה הנה באו על עריות ונשג"ז, בין והתבונן. זאת היתה לקנאות קנאת ד' על הרשעים הללו ולהרים מכשול מדרך עמו אשר מתעים אותם הרשעים הללו בפיתויי הזונה לעזוב אשת נעוריהם וערב להם לשונות הנכרים וחכמתם עד אשר אמרתי בעניי מה שאמרו רז"ל שעון ז"ל הוא מעכב גאולתינו הגם שדבריהם אמת עפ"י פשוטו ביותר יכללו בדבריהם על עון הוצאת ז"ל ברוחניות (בשגם כי הא בהא תליא) ובמהרה הש"י יסיר בדילנו כי עת לחננה.

וארחיב לך עוד הדיבור, ידוע מ"ש בספר יצירה [פ"א ב] ברית הלשון מכון נגר ברית המעור, כי הוא המשפיע להמקבל הטיפין מהמוחין להוליד, כמו כן השכל מהמוח משפיע להמקבל ממנו השכל הזה ע"י הלשון כי הלשון מסביר המושכל מאדם המשפיע להארם המקבל. והנה תשכיל

ושבע ילין כל וגוי המשביע עצמו מדברי תורה ולן כל יפקר רע היינו שאינו בא לידי הוצאת ז"ל ח"ו, כי הנה בעת שאין הזמן גרמא להוליד בגשמיות, הנה בביטול המצוה הוא אזיל בפרודא, ואז יש חשש ח"ו להתעוררות כח המוליד הגשמי להשפיע אל החיצונים, וסגולה לזה לקיים המצוה להשביע א"ע מן ההיתר ואז אין כאן בית מיחוש ודוק. ואמרם ז"ל כל המשביע את עצמו מד"ת, היינו להוליד ולחדש איזה ענין שעל ידי זה יהיה שבע, כי אין שביעה רק בהוליד עיון מחדש כמו שידעת מההולדה הגשמיות שהשביעה מהתשוקה הוא אחר גמר המעשה הבן הענין.

וכיון שבאנו לכלל זה תשכיל ותדע, כמו שההולדה הגשמיות טיפין הנזרעין הם בכח במוח הנה מחוייב להזריעם בחלקו אשר נתן לו הש"י היינו באשת חיקו, משא"כ אם מזריעם לבטלה או מזריעם במקום שאין זה חלקו היינו ח"ו באשת חבירו או בנשג"ז ח"ו ושאר עריות הנה עונשו חמור וכמה פעמים הוא מעות לא יוכל לתקן בהולידו ממזרים, ואפי' בהזריעו לבטלה מוליד חיצונים כנודע, וידוע כח החכמים כולם כאחד מתנבאים בסגנון אחד העונשים המרים על זה, וזה סיבת אריכות הגלות כמו שכתבו בדבריהם, תקיש בזה היקש וק"ו בהולדה הרוחניות המצוה עלינו לפרות ולרבות השכל המוליד אשר הוא בכח במוח הנה מחוייב להזריע בחלקו היינו אשת נעורים הוא הכלה היפיה התורה הקדושה היינו פרדס התורה, משא"כ אם מזריעו בחלק העמים היינו בחכמות החיצוניות הנה הוא כמו הברעל בת אל נכר. וכן במתבונן בשכל לעשות שלא כתורה

ממוצא דבר זה כשהאדם מוציא שכלו בחכמות חיצוניות ומשכיל בברית הלשון שלו לאחרים, דהיינו שמדבר ומספר החכמה לאחרים, הנה הוא הזריע לבטלה, או כאילו הזריע בעריות והוליד ממור כשהאחר מקבל ממנו הדבר הזה שאינו שייך לנפש הישראלי ולשכל שלו בין והתבונן דבר מתוך דבר. וזה שאמרז"ל ניומא ט: ודברת כס ולא בדברים בטלים, כי השפעת דברים בטלים, הלשון קולמוס השכל, כשמוציא מהלשון לבטלה הוא כמוציא בברית המעור לבטלה. ואגב אודיעך מהיכן דרשו והוכיחו רבותינו זכרונם לבדכה ודברת כס ולא בדברים בטלים, דלמא הוא לאפוקי לשון הרע ורכילות, אך הוא דהוכיחו מדלא קאמר ודברתס, או ודברת אותו, הכוונה אין לך רשות לדבר אלא מהתחלת התורה עד סופה דהיינו התחלת תורה שבכתב בבי"ת עד סוף תורה שבע"פ הוא מ"ם סתומה שהוא סוף משניות, הכוונה אין לך רשות לדבר אלא מהתחלת תורה שבכתב עד סוף תורה שבע"פ, כאלו הבי' תורות יש לך רשות לדבר ולפלפל, משא"כ מה שאינו נוגע לזה מיקרי דברים בטלים וכאלו מוציא וכו'.

ומעתה נתבונן מכבוד קדושת אדומ"ו הרב הקדוש מהר"ם זצוק"ל שאמר לנו שבכלל הלאו דלא תרצח נכלל איסור דיבור דברים בטלים, אמר כי כל דיבור הוא שיעור קומה וכשמורידו לבטלה הנה הוא מבטלהו ומרצחהו. הנה דבריו הקדושים אינם מובנים כ"כ למי שאינו מתגעגע לתורת אמת, ועפ"י דברינו תבין אופיא של שמועה זו, כמו שהמוציא ז"ל בגשמיות הטפה מהמור נכלל בכלל לא

תרצח שמרצח קומה שלימה שהיה ראוי לברא מהטיפה אילו היתה נזרעת במקום הראוי, וכמו שארז"ל [נדה יג.] שוחטי הילדים אל תקרי שוחטי אלא שוחטי וכו' אלו המנאפים ביד וברגל היינו שמוציאין הזרע לבטלה ע"י ברית המעור מהטיפין הבאין מהמור בגשמיות, כמו כן השכל שבמור ברוחניות הנזרע ע"י ברית הלשון, אלו היה מדבר בו במקום המצטרך וכאילת אהבים היא התורה היה מתהווה מזה שיעור קומה שלימה ברוחניות. ידידי האיך לא תגשק עפר רגלי החכמים בהתבוננך כל זה.

ועוד אודיעך באגב רמז מעבר יבק [בראשית לב כב] שהעביר יעקב את בניו, נ"ל הרמז התחלת התורה שבכתב בראשית וסופה כל ישראל, א"כ התחלה והסוף הוא ל"ב, והתחלת התורה שבע"פ מאימתי וסופה בשלום הוא מ"ם מספר כולם הוא יב"ק, וכבר ידעת שבתחלה וסוף נכלל התנ"ך ממילא, וזה שאנו נוהגין כליל מתן תורתנו שרצונינו לגמור התורה כולה אנו מתחילין ומסיימין מכל ספר, הנה תתבונן יעקב אבינו כשרצה לעמוד נגד עשו ושרו הנה העביר את בניו מעבר יב"ק בתורה שבכתב ובע"פ (כי כן ברכו אביו הקול קול יעקב כשקולו של יעקב מצפצף וכו' אין הידים ידי עשו שולטות בו, ומעתה תתבונן טעם למה מונים מחג השבועות עד ר"ה קי"ב ימים, ר"ה יום בריאת העולם, יב"ק הוא סוד כלל התורה שקדמה לעולם. הבן הדברים וינעמו לחיכך ואכ"מ להאריך).

והנה כיון שהודעתך נאמנה מצות פ"ו ברוחניות כמו בגשמיות אבאר לך כמה ענינים דומה בדומה המצוה ברוחניות כמו בגשמיות. א' הדין הוא במצוה

לדעתי כנ"ל שיוציאו ד"ת למותרות הגוף ולדברי הבאי ולטפשות, או לקנות בהם עושר וכבוד וכיוצא. ד' כמו במצוה הגשמיות ישמח את אשתו בדבר מצוה פי"סה ואח"כ יבעל, כמו כן ברוחניות, רבה קודם השמעתתא אמר מילתא דבדיחותא וברחו רבנן ואח"כ פתח בשמעתא [שבת ל:]. ה' כמו בגשמיות לא יפעול פעולה להוליד אם לא בהרגש כל איבריו, כמו כן ברוחניות ערוכה בכל ושמורה, אם הוא ערוכה ברמ"ח איברים היא משתמרת כמשארז"ל [עירובין נד:], וכמו בגשמיות אינו מוליד הטומן ואינו פולט כמו כן ברוחניות חיים הם למוצאייהם בפה. ו' כמו במצוה הגשמיות צריך לכבד את אשתו כמו שארז"ל [כ"ט נט.] אוקירו לנשייכו וכו' להיותה חפץ של מצוה, כמו כן במצוה הרוחניות יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. ז' וכמו במצוה הגשמיות לא ישתה בכוס זה ויתן עינו בכוס אחר [נדרים כ:], כ"כ במצוה הרוחניות כי קאי רבי בהאי מסכתא וכו' [לא תשייליה במסכתא אחריתי שבת ג:]. ח' כמו במצוה הגשמיות אשר פרו יתן בעתו בזמן הראוי, כ"כ במצוה הרוחניות דבר בעתו מה טוב, הלכות חג בחג הלכות עצרת בעצרת וכו'. ט' כמו בגשמיות יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד ע"י האשה המקבלת דוקא יהיה התולדה, כ"כ ברוחניות הרבה למדתי מרבתי ומחבירי ומתלמידי יותר מכולם כי על ידם יוליד הלכות חדשות ע"י פלפולם בקבלתם. י' עוד תדע קיי"ל הלכה למעשה איש מצווה על פ"ו אבל לא האשה ולמה אמר הכתוב פרו ורבו ולא פרה ורבה, נ"ל כעת (הגם שכתבתי במ"א דרך אחר) (צ"א) לאו הבא מכלל עשה עשה, היינו שאמר

הגשמיית ולא יצא י"ח במצוה כי אם בהוליד בנים ראויים להוליד, משא"כ בהולידו סריסים, כן הוא בפ"ו הרוחניית, כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, אזי אם מדבר לאחרים ד"ת ביראת שמים מתפעלים גם האחרים והם ראויים להוליד מדות טובות מזה, משא"כ כדברו ד"ת בלא יראת שמים אין דבריו נשמעין והאחרים אינם מתפעלים ואינם מולידים מדות ישרות מזה והוא כמוליד סריסים. ב' כמו בגשמיות בשגם אם קיים המצוה כתיקונה מחוייב לקיים לערב אל תגח, כמו כן ברוחניות לא יספיק לו בימי זקנתו ללמוד החידושי שחידש בבחורותו רק בכל פעם יוסיף אומץ כי זקני ת"ח כל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת עליהן, וכ"ה לענין התלמידים היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים גם בזקנתו כמו שדרשו רז"ל. ג' כמו בגשמיות מחוייב להזריע דוקא באשה כשרה וראויה לקבל כמו כן חידוד שכליות תורתו יהיה דוקא לתלמידים כשרים וראויים לקבל, משא"כ הלומד לתלמידים שאינם הגונים כאלו זורק אבן למרקוליס, דייקו בדבריהם ז"ל [חולין קלג.] כמו הזורק אבן למרקוליס ומכוין לבטל ע"ז ולבזותה, הנה חשב לעשות מצוה, ונהפוך הוא שעושה עבירה שזהו דרך עברתה [סנהדרין ט:], כמו כן הלומד לתלמיד שאינו הגון ומכוין לקיים מצות פ"ו כשכל התורה ואדרבה עושה עבירה כי הוא יבזז לשכל מיליו ויוציא ד"ת לדברי הבאי, וכענין דשאלה ההיא מטרוניתא לתנא יהיב חכמתא לחכימין לטפשים מיבעיא ליה למימר, והשיב אלו היה נותן לטפשים היו מהרהרין בהם בבתי כסאות ומרחצאות [קה"ר פ"א יז], והכוונה

ולא הועילו אמר להם יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו שנאמר כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה, (ג) והתפלה הזאת תצפוך מאימתו פן יענה. הרביעי שיסרח אחריה בכל כחו. החמישי שישים כל חשקו וכל הפצו בה כי היא מחמדו של עולם. ואלו דברים יורה עליהם השכל כי כלם עצמיים להשגה.

ור"י"ף אמרו בתלמוד (ברייתא רשע חכמים אבת פ"ו) בשמיעת האוזן וכו' היא הראשונה, בעריכת שפתים בבית הלב שכלות הלב היא הב', וארז"ל [עיינן טו.] כי חיים הם למתנאיהם למתנאיהם בפה, ובחן פעם דבריהם, כי ראוי להקשות איך הזכיר לשון מציאה בתורה אשר גרדו הדבר אשר ימצא בלי מורה ועמל (ד) והתורה לא תמצא אלא במי שממעים עצמו עליה ומורה אחריה בכל כחו, ועל כן פירשו כי זה נאמר במי שכבר למד אותה ומשתדל להעמידה בגרסא וזהו למתנאיהם בפה כי אז ימצא אותה, שאם

מעין גנים

כל אלה וכיוצא בהן לאין מספר יוכל המשכיל להבין דבר מתוך דבר ורחניות מן הגשמיות, והיא מצות פ"ו שבתורה שחובה היא מוטלת עלינו לקיים עונת אילת אהבים ויעלת חן, ותתבונן שהמצוה הראשונה שבתורה הוא מ"ע פרו ורבו והאחרונה היא כתיבת ספר תורה נעוך סופן כתחילתן ואתה דע לך: (פ) וצער גידול בנים הוא התלמוד. נ"ב הג"ה, אבאר לך אי"ה הענין תוך דברינו: (ג) והתפלה הזאת תצפוך באופות. נכתב בתוך חצאי עגולה - צ"ל להיות באמת נ"ל צ"ט: (ד) והתורה לא תמצא. אלא במי שממעט עצמו עליה.

ויאחו צדיק וסוד דים יוסף אומץ במצות פריה ורביה וכצער גידול בנים היא גידסא רינקותא, לדעת ביאור מצות אלהינו על פה כי היא המעלה הנפלאה, ובתנאי שיהיה עיקר כוונתך על המעשה כי הוא העיקר הגדול עיקר העקרים כמו שהודעתך פעמים שלש. וכן כתב מאור המפרשים על השמר לך וכו' שאם תשכחם ולא תעשם על אמתתם מתוך שכחה תחשבו שומים [דברים ד ס פירשי שם], הרי ביאר כי חבלית הידיעה והזכירה המעשה.

ועתה בני שמע בקולי והיו זהיר בה' דברים המקיימים את התלמוד, האחד שתשמע דברי מלמדך או דברי הספר בלי תוספת ומגרעת. השני שתחזור להבין אותה מעצמך כל הדברים כאלו אין לך מלמד. השלישי שתתפלל לאלהך ידריך באמתו, אמרו ז"ל [טה ע:]: מה יעשה אדם ויתחכם ידבה בישיבה אמרו לו והלא הרבה עשו כן

הש"י לאדם פרו ורבו היינו שאינו רשאי לפתוח מקורו רק בהיותם ביחד אבל לא יפתח מקורו בהיותו ביחידי בהעדר בת זוגו ויזרע לריק ח"ו, וג"כ יורה דוקא בזמן שהנאת שניהם כאחד, אבל לא יריק לאשפות חוץ לדרך ח"ו שאז הוא נהנה והיא אינה נהנית, והנה כמו כן ברוחניות יכוין להוליד ע"י שכלו בתורה עבדים לאלקי עולם כהאיר שכלם בתורה ולהמשיכם (ולהשיבם) לעבודתו ית"ש שאז הוא נהנה והם נהנים, משא"כ בזרעו ד"ת לריק דהיינו שימכור ד"ת וידרוש בעבור יכבדהו וידבו הוננו.

לא עשה כן תאבד ממנו לגמרי, ואמר עוד [שם] ברוריא אשכחתיה להווא תלמידא דהוה קגרים בלחש, אמרה ליה והכתיב ערוכה בכל ושמודה אם ערוכה ברמ"ח אברך שמודה ואם לאו אינה שמודה. באימה בידאה בענה התנאי הג' והיא התפלה כי מידאתו פן ימעה יתפלל אל הש"י, ובענה שלא יגים לבו בהוראה. בשמחה התנאי הד'. בשימוש חכמים בדקדוק חברים בפלול התלמידים התנאי הה'. ומעם אומרו בחברים דקדוק ובתלמידים פלול, פירוש החברים לכות שכולם לא יצטרכו לפלול רב כי ירגישו מד ברברים המוטעים אבל הם מדקדקים קצת דקדוקים עצמיים, ואין כן בתלמידים כי בתודום רואים דרכים שונים בהלכה ואין ברידתם כ"כ חזקה, ולכן יצטרכו לפלול כדי לברר הצורך מהבלתי צודק.

מן הכתובים, בני אם תקח אמרי ומצותי תצפן אתך, להקשיב לחכמה אוניך תפה לבך לתבונה, כי אם לכינה תקרא לתבונה תתן קולך, אם תבקשנה ככסף וככממונים תחפשנה, או תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא [משל ב.]. הזוירנו תחלה על המקרא שהיא יסוד לתורה שבעל פה, ולזה אמר להקשיב לחכמה אוניך הוא התנאי הא' שמיעת האוזן, תפה לבך לתבונה הוא ההתבוננת שיבין מעצמו הוא אחרי שישמע מרבו, ולפי דעתי שפירוש תפה אינה לנבח הזכיר רק לנקבה הנסתרת והיא החכמה, שאם יכוון את שמעותיו החכמה עצמה תפה את

הלב לתבונה, שאפילו לא יהיה מפולפל במבועו החכמה עצמה תבינהו לפלפל, וזה שאמר תפה רצה לומר לשון הפייה. כי אם לכינה תקרא היא התנאי הג' התפלה, והוא כלשון קולי אל ה' אלהים אקרא, והמעם "כי אם" רצה להודיע כי פתח כל השלימות היא שמיעת האוזן כאומרו לו עמי שומע לי, שמעו ותתי נפשכם, כי אם יחשוב בכוונה גדולה לעשות רצון יוצרו הכשיר אותה הכוונה את לבו באופן שכשיצטרף עם הכוונה ההיא הקריאה שהוא התנאי הג' ויחוברו התנאים האחרונים המורה הנפלא עם השמיעה, או תבין יראת ה'.

הוא הדבר אשר דברתי למעלה [פיד] כי אחרי התמיד האדם זמן רב בעשיית המצות ובדיעת תלמודם יעלו על לבו ב' ענינים, האחד והוא העיקר אהבת השם יתברך ויראתו וכו' עד ואלה השני עמורים יכינו את נפשו לשרש [להרשים] את אמיתיות התורה ושרשיה וסודותיה וכו' עד היותו מבני עלייה מסכים עם מה שאמרו אנשי כנסת הגדולה ותן בלבנו וכו'. ועל זה אמר או תבין יראת ה' עשיית המצות בדקדוק ובהשכל אלהי הוא אומרו השכל. ודעת אלהים תמצא, וידוע אותי. עשיית המצות מאהבה.

וידד המלך ע"ה באותו המצור [תהלים קט] הנפלא (ס) כוון בשלשה האותיות הראשונות לכל דבר בזה הדרוש, האות הראשונה אות הא' כולה מיוסדת על מעלת

מעין גנים

(ס) כוון בשלשה אותיות הראשונות. נכתב בתוך חצאי עגולה - של אשרי תמימי דרך:

היא אשר רמו אליה ואדעך למען אמצא חן בעיניך, ועל זה הזהיר רוד ע"ה לשלמה בנו דע את אלהי אביך ועבדהו.

מי יעצור כח לעצור במילים, ואם חרב חרה נתונה על צווארו של אדם או יוליכדהו על הנחלים, בהעתיק דברי תורתנו אשר לא נתנה לכל גוי לדברי חלומות והבלים, מבטלים הספור בריבוי המשלים, הוציאו לעז על אבות העולם והרבו המכשולים, לא מראש בסתר דברו רק בפרסום ואין מכלים, יתחילו בשבח ויסיימו בנגות, למשוך לב השומעים עד שיהפך למינות, ולשתות בצמא את דבריהם כאלו הוא יין הנמכר בחנות, בוחרים להיות בתיהם גלמוד, מהיות עוסקים בספרי התלמוד, ואם איש מהם יקרב לספרי דבי רב, רומה למי שעקצו עקרב, וללמוד כספר השמע [מספרי ארסון] כגשר לאכול חש, ואם ירחק ממנו ספר החוש והמוחש [נביל], רומה למי שהכישו נחש, על כן רבו הנזקין, ומרשי האמונה נתקן, בהלכיש התורה קרעים, ולא יאמינו בשינוי המבעים, המוכי כי נשמע באזנינו מגלה פנים בתורה, מציירים כל היצורים בחומר תצורה, ועל המופתים שמענו דיבור סרה, ומן הקול הנשמע כסיני יצא קול הברה, אשר השומע ישחירו פניו כשולי קדרה, האנשים האלה קשים כאלעזר בן פוערה [קדושין טו], לא שמו אל לבם כי אחריתם תהיה מרה, אין די כיסודין למרק ומיתה לא תוכל כפרה, ואם ימביעו בבזך רגלי אף על עקבי נחש כרוך, הדברים אשר הם כפי התלמוד ערוך, אנדי בספורי קצר כלתי ארוך, ידו מכירו כרוך:

מצעך גנים

המצות אשרי תמימי דרך והם המאמינים בתמימות כלי חקירה אבל זה רוקא ההולכים בתורה ה' כאומרו כל אמרת אלה צדופה מגן לכל החוסים בו, וכבר פירשתי בס"ד [לעיל פ"ג]. ואמר כי במדרגה הזאת אפילו אותם שלא פעלו עולה בהיות לאל דים לעשותה גם הם מאושרים אבל כתנאי שתהיה השמירה מעולה מאד, אתה צוית וכ' ודרי אתה רואה כי האות הזה אין בה דבר אחר כי אם שלימות המעשה בלבד. והאות השני כולה על המדרגה השניה, והיא ידיעת תלמודם כמה יזכה נער את ארחו וכ', (1) אמר כי איזו מעלה יותר גדולה לבאר מלשמו וכ' והיא גרסא דינקותא, וכל האות אינה מדברת כי אם במדרגת הלימוד. והאות השלישי כלה על המדרגה השלישית היא ידיעת סודות התורה, גל עיני וג' כאומרו והאידיה עינינו במצותך וג'. גל מעלי חרפה וכח וג', כי העושה ואינו נוטן מעם מתורף ומגורף מהרואים כאומרו גם ישבו שרים כי נדברו. וכבר כתבתי למעלה כי אחרי הידיעה הזאת תשתפך הנפש במבע אל חיק יצודה ותכירדהו לעמוד לפניו בהכנעה וכשפלות רב כעיני שפחה אל יד נבירתה. כי ערך הודב אל הכסף ערך מעשה המצות והתלמוד אל מי שחסרה ממנו ידיעת תלמוד המצות, וערך המרגליות אל הודב ערך היודע סודותם אל ערך היודע תלמודם. אלה ואלה יסודותם ומעלתם המעשה הערצה אל הש"י, אשר היא הבחינה השנית בחינת הבורא והיא תפארת היוצר מצודיו וזה המעלה האחרונה אשר אמרו עליה תפצד וחפצי לא ישו בו,

(1) אמר כי איזו מעלה יותר גדולה לבאר. נכתב בתוך תצאי עגולה - לכתור נ"ל:

הגהות הצבי והצדק

פח) כל הענין דלהלן כמעט בלשונו כתב בספרו דרך פקודיך מ"ע א' אות כ"ו והלאה.

פס) בדרך פקודיך שם הביא דברי הקדוש בעל הקנה שכתב ואל יקחך לבך שאם נפשו חשקה בתורה כבן עזאי ונדבקה בו כל ימיו אין בידו עון כי לא ימצא בזמן הגלות כבן עזאי, וביאר שם רבינו דודאי גם בן עזאי היה רוצה לקיים המצוה דמי פטרו ממ"ע דאורייתא רק שאמר מה אעשה ונפשי חשקה בתורה דרצ"ל להיות דע"י תשוקתו הנכבדת בלב ונפש בתורה לא היה לו שום מבוא לגופניות ונשען על ביתו ולא יעמוד וז"ש מה אעשה דהגני אנוס כמו הסריס ח"ו וכיז"ב שאין בידו עון דמה אית ליה למיעבד, ומש"ה דקרקו הפוסקים ג"כ בדבריהם וכ"ה בשו"ע בזה"ל מי שחשקה נפשו בתורה כבן עזאי דייקא ונדבקה כל ימיו דייקא רצ"ל שא"א לו להפרד תשוקתו כרגע לתקוע מחשבתו לרעתו בעסק הזה כדי שיתפעל כח המוליד כנודע איש כזה אין בידו עון. ושם באות ז' כתב בקיצור וניל דקא אם דבוק בתורה כבן עזאי שע"י תשוקתו בתורה א"א לו להפריד א"ע וכו' לכה המוליד, וכ"ה הלשון שאמר מה אעשה ונפשי חשקה בתורה רצ"ל א"א לי בשום אופן לקיים המצוה כי מחמת תשוקת התורה אין לי תשוקה להתאוות כח המוליד.

צ) ברג"ל ישרה ערך תיבה כתב ושמעתי מאת כבוד אדמ"ו הרב החסיד הקדוש מהר"מ"פ מרימנאב וצלה"ה, שבדבר אדם דיבור בטל עובר על הזהרת לא תרצח כיון שכל דיבור הוא

קומה שלימה, וכיון שהוא נותן אותן אותיות הדבור אל החיצונים הוא כאשר יקים איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבור הזה שהדיבור נופל בסוד השכינה למקום המיתה ח"ו עד אשר ישוב האדם אל השם ויקבץ נדחיו והבן, וכן הביאו בהוספות מהרצ"א אות ל"ו, ובדרך פקודיך מל"ת ל"ד כתב וקבלתי מכבוד אדמ"ו הרב הקדוש מהר"מ"מ דגם בדבר האדם דברים בטלים הוא בכלל אביזריהו דאזהרת לא תרצח כי כל דיבור הוא שיעור קומה שלימה יוצא מכל כוחות נפשו והוא מבטליהו שמריק הקומה הלזו למקום תהוה ובטל, אז מרצח אותה הקומה חלק מכוחות נפשו, ותבין אשר ברית הלשון וברית המעור מכוונים זה כנגד זה וכמו מי שמריק השפע מברית המעור לבטלה נקרא שופך דמים כמו"כ הוא בברית הלשון כפי מה שקבלנו מרבותינו בפסוק נפשי יצאה בדברו שיש שיעור לאדם כמה ידבר כל ימי חייו וכו', וע"ע באגד"כ פ' עקב ד"ה וידמו עור, וד"ה לא תביא תועבה.

צא) בדרך פקודיך מ"ע אות כט אמרו רז"ל האיש מצווה על פ"ו ולא האשה ואמר פרו ורבו לאיש ולאשה וכו' רהנה הכריחו תז"ל מדכתיב וכבשה האיש שדרכו לכבוש מצווה על פ"ו אבל לא האשה וא"כ למה אמר פרו ורבו לשון רבים, הוא הבטחה לאדם דגם האשה בודאי תסכים בטבעה דטב למיתב טן דו ויותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא.

צב) לפי הגירסא שלפנינו א"צ לתיקן זה.

טו כן כל המחלה אשר שמתי במצרים לא
אשים עלך כי אני ה' רופאך. ויש תועלת
לידאי שמים באלה החכמות כי אם יבחר ציור
המציאות וידע וישכיל נפלאות השי"ת עד
שיגיע לשני החכמות העליונות שהן מעשה
בראשית ומרכבה ומתוך כך (ג) ידע ויכיר מי
שאמר והיה העולם:

פרק שני

אין ספק כי החכמות היו ידועים כולם לחכמי
תורתנו, והעד רבגן יוחנן בן זכאי שהיה
קמן מאותם פ' תלמידים שהיו לו להלל ואמרו
עליו שלא הניח מקרא ומשנה הלכות ואגרות
דבר גיורל ודבר קמן [ססה כח.]. והיו בקיאים
בחכמת המתקד כמו שהעידה איפרא הורמז
אמיה דשבור מלכא ואמרה יהודאי בתונא
דלכא ידעי [ססה כז.]. והוא דר' ישמעאל

מעין גנים

מעלין אותם בכל פעם ע"י מעשיהם
הטובים והש"י מחדשם בכל יום תמיד
מעשה בראשית והנה תועי רוח אומרים
שמעשה בראשית הוא חכמת הטבע כי לא
באו בסוד ד' (ב) והוא אשר חשבה מעשה
מרכבה. מעשה מרכבה ה"ס עולם התיקון
שנתהווה בתיקון אין ובהרכבת הצורות זה
בתוך זה יובן הדבר למשכילים ואין מן
התימה למי שלא ראה מאורות מימיו
שיאמר לפי שכל האנושי (למי) [מה]
שירצה: (ג) ידע ויכיר מי שאמר והיה העולם.
כל זה לפי דעתם ועי' לקמן סידם הדברים:

פרק ראשון

ידוע ומפורסם לחכמים כי מיני החכמות
שנים, האחד חכמת הטבע (ב) והיא
אשר יחשבה מעשה בראשית, והשני חכמת
האלוהות (ג) והיא אשר יחשבה חכמת
מעשה מרכבה. ויש עוד חכמה שלישית שהיא
כהבנה לאלו השתים ונקראת חכמה לימודית,
מפני שהיא מרגלת את השכל ומלמדת אותו
להשיג האמיתיות. ויש לחכמה הזאת מדרגות
כגון מספר, התכונה, תשבורת. ומהם שהן
מדרגות לחכמת הטבע, ומהם שהן מדרגות
לחכמת האלוהות. ואע"פ שהן מדרגות לשני
החכמות יש לכל אחד תכלית מכוונת
לעצמה. המשל בזה כי מלאכת הדפואה
תכליתה המכוון שני חלקים, עמידת הבריאות
והסרת החולי, וכמו שנקרא רופא מסיד החולי
כן יהיה רופא שומר הבריאות שנאמר [שמה

פרק א'

(ב) והוא אשר חשבהו מעשה בראשית.
ע"י תוס' חגיגה פרק אין דורשין
מעשה בראשית היינו שם מ"ב הנרמו
במעשה בראשית (מהתחלת בראשית עד ה'
ובה"ו ע"פ חילופי אלפי ביתות כנודע) (ג)
ועפ"י הידוע לחכמי האמת יובנו הדברים כי
מעשה בראשית הכוונה על עולם התהו
בשבירת הכלים מלכי ארום כנודע קודם
שנתהווה עולם התיקון וזה נרמו כשם מ"ב
כנודע להטועמים מעץ החיים (ד). והנה
מהשבידה נשארז ניצוצי קדושה שישראל

רבי עקיבא ואף הוא בקשו מלאכי השרת לדוחפו, ומה יעשו תרבות אנשים חסאים השועלים אשר לא מעמו מעם בשר ולא הריחו ריח יראת שמים, רק לחמו לחם רשע התאוה ויין חמס הגאווה שחו עד לשכרה יאבדו מתמות שמיא ואל תהי להם תקוה:

פרק ד

אלו הד' שהזכרנו גדולי עולם היו, על מנת שאני תלמיד אין אומרים עליו כבן עזאי או כבן זומא [קדושין טז:], ואחד מהם אמר כל חכמי ישראל בעיני כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה [בבבא טז.], ואולי נענשו לפי שלא הגיעו לכלל השנים הצריכים לחכמה הזאת, כי ברוב שנים יגיעו לחבילות המצות המצילות בעליהן מן המהמורות מצד מציאת החן בעיני הש"י. וע"ז נתיירא רבי אלעזר אע"ג דקרא עליה רב פובינא דחכימי [גיטין טז:] והיה מתקרי מריה דארעא דישראל [טה] כ: אעפ"כ כיון שלא הגיע לכלל שנים היה ירא בנפשו שלא יארע לו כמו שאירע לכן עזאי ולההוא ינוקא דהוה דריש בחשמל ושם נאמר א"ל ר' יוחנן לד"א תא אנמרך מעשה מרכבה א"ל אכתי לא קשאי [תגינה ג.]:

פרק ה

מצבתה, יש לנו לדרוש כמה קלים וחמודים שאין עליהם תשובה, ומה החכמה שהיא לקוחה מספרי חכמי ישראל ומפי

[בבבא טז.] ששאלו לו תלמידיו כמה איברים יש באדם ואמר להם רמ"ח בדיקו ומצאו רנ"ב אמר להם שמא באשה בדיקתם שיש שני צידים ושני דלתות, וכן נראה מכמה סוגיות. ועמדו על החקירה בכל המינים לכמה הם יולדים וכנגדם באילן לכמה מציאים פירות ועמדו על אמתת הדבר [בבבא טז.], מה שלא נמצא כן בכל ספרי המחקר אשר אתנו היום:

פרק ג

ידוע כי החכמות ההם היו להם מקובלות מן האבות ומן הנביאים, וכיון שכן בטוהים אנו שלא היו בלימוד ההוא דבר סותר פינות התורה ויציאה מעיקרי הדת, ואעפ"כ אמרו [תגינה א:] אין דורשין במעשה מרכבה ביחוד ולא במעשה בראשית בשנים אלא א"כ היה חכם ומבין מדעתו. ועוד אמרו [תגינה ג.] אין מוסרין סתרי תורה אלא לאב ב"ד והוא שלבו דואג בקרבן והוה שאמרו בענין לימוד שם בן ארבעים ושתיים אותיות שהוא למד ידוע מן החכמה האלהית לפי פי הרמב"ם זכרנו למרכבה [מ"ג היא פס"ג], וכלל האותיות והם הוראה וסמך על הלימוד ההוא, והזהירו ר"ל [קדושין טא.] שלא ללמדו אלא ליחידים ולצנועים וכשרים והוא צנוע ועומד בחצי ימיו. וכתב המורה [הל' יסד' התורה פ"ד הי"ג] כי אין ראוי לאדם לפייל בפרדס עד שימלא כריסו מלחם ומכשר. והלא מן הד' שנכנסו לפרדס [תגינה ד:] אין גם אחד שנכנס בשלום וולחי

מעין גנים

פרק ד אלו הד'. נכתב בתוך חצאי עגולה - שנכנסו לפרדס:

המחקר שחברו חכמי יון, אם נמצא בהם מעט מן הדבש שאמר שלמה ע"ה [משל' כה טו] רבש מצאת אכול ריך ומהם נקח המופת הגמור במציאות השם יתברך ואחדותו והרחקת הגשמות זהו הדבש והצרי והטוב הצפון כספרים ההם, אבל מה נעשה ואיך נקרב אליהם והנם כחבית של רבש (6) ודרקן טרוך עליהם:

הגרולים הדומים למלאך השם צבאות ולהוסיף בשמירה שלא ידום ליכנס במחיצתם וולתי האדם השלם בתורה ובקריאת השם צנוע ועומד בחצי ימיו, כ"ש וכ"ש כשכאנו לרדות הדבש מערת הדבורים ולהוציא אבני שהם מראשי הפתנים ולעשות הצרי מכשר האפעה שיש לנו ליהרר מגשיכתן ולברוח מעקצתן (6) אוי לנו מלחישתן:

פרק ז

פרק ז

אָרְסֶפּוֹ ראש לפילוסופי יון היה ואב לכלם ולא האמין בהשגחה, והיא אמונת הכופרים האומרים עזב ה' את הארץ, ועוד האמין כי העולם קרמון לא יצויר לו תחלה, ואמר כי המציאות בלו ממלאך וגלגל וכוכב ואדם ובעל חי וצומח ודומם כלם מסודרים

בַּעֲזוֹזֵתֵינוּ שרבו מיום שנלינו מארצנו אברה חכמת חכמינו באברן ספרינו המחזרים בענף הסתרים שהם כבשוננו של עולם, ומעט מועיר מן הדברים אשר הם כהררים בשערה תלויין געתקו מהם בספרי האומות ויתערבו בגוים והם קצת ספרי

מצע גנים

אקרקפתא דגברא לעסוק בחכמה המפוארה הזאת והיא עיקר תורתנו ומצותינו, וע"י זה יפתחו לנו שערי אורה בתורה שבכתב ושבעל פה להבין דברים סתומים ונעלמים, והיא המצחצחת ומטהרת הנפש ומאירה אותה לאור באור החיים ולחזות כנועם ה' ולבקר בהיכלו. וראיתי בספר טהרות הקודש שהביא כל הפרק הא' מדברי המחבר ומתמה מאד עליו איך הרחיק כל כך בני העולם מהחכמה הקדושה הלזו עיין שם דבריו הטהורים וינעמו לנפשך, אבל גם דבריו אמת דוק ותשכח:

פרק ז

(6) ודרקן כרוך עליו. אין כאן דבש לדעתי ואין כאן צרי והטוב לדבריהם מתחייב בביעור:

פרק ה

(6) **אָוִי** לנו מלחישתן. מכאן תתבונן הדבר אשר כתבנו בהג"ה בהתחלת הספר בפרק א' שכל מה שהפליג הרב המחבר בדבריו לאיים על העוסקים בחכמת הקבלה כשלא יהיו ממולאים בכל המעלות ומדות בתורה ומצות, כל זה הפליא לעשות בעבור הקל וחומר הזה בכדי לאיים על בני דורו, בהראותו לבני עולם אם בחכמה האמיתית הקבלה יש בית מיחוש מכל שכן בעוסקי באלקות בחכמות בדויות מלב. אבל באמת הרב המחבר הקדוש הוא מתרפק ומתגעגע באהבת חכמה הקדושה הלזו כנודע מדבריו בס' הלזה וביתר ספריו, ובפרט בדורותינו זה משנת של"ה ואילך החיוב מוטל

כישראל וצלחה עליו רוח השם על דלתי ראיותיהם לשקוד, וטרף זרוע אף קקוד, וכתב בספרו הנכבד כי ארסטו לא המעה את עצמו למצוא מופת חותך על קדמות העולם כי זה דבר בלתי אפשר, כי ענין השאלה אצלו הוא מעמד השכל. וכאשר ראה ארסטו כי היה הענין אצלו מסופק ע"ד החקידה עמד והחזיק בקבלתו וביא ראיות על אמונתו אך לא על דרך המופת (ה) כי הוא דבר בלתי נמצא:

בסדרי המבני מהסכה האחד כן היו. בלי ראשית ויהיו בלי תכלית לא ישתנו ולא יפסדו, ולדעתו בפלו כל המופתים (ה) ובמול כל התורה אשר לא ישאר לה שורש וענף:

פרק ח

הרב המורה צדק העמיק במפריהם ונלחם בגוים ההם קנא לאלהיו ותגר חרבו כישמעאל לידע ולהודיע כי יש אלהים

מעין גנים

ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו וכאם לאו אל יבקשו תורה מפיהו. הנה אם כן הרבר כשלומדים מאיש אשר נכנס עמנו בברית ומאמין באמונת הדת ובכל העניינים השייכים לדת תורתנו רק שיצרו תקפו לעבירות ולא יכול לו, מכל שכן אם ירצה ח"ו ללמוד איזה דבר אפילו דברים טובים מתוך ספרי המינים שהכחישו הדת וכיוצא ויחפאו דברים אשר לא כן על השי"י. וכל מי שיחבר לדרכיהם אפילו מבני דתינו הרי הוא כמוהם ואסור ללמוד מדבריהם חרף מה שיתחבר מקדושי עליונים כמה דברים בדרך פילוסופיא וכבר דברנו מזה, עיין בדברי הרב לעיל ובדברינו שם. ואתה תבין אשר דברי הקדושים הללו אינו מסוכן כל כך לנפש להיות שיצאו מפה קדוש לפי הזמן והמקום הגורם לכך אבל יותר טוב לנו לקיים תמים תהיה עם ה' אלהיך, ודי בזה:

פרק ח

הרב המורה צדק. נכתב בתוך חצאי עגולה - הוא מן הרמב"ם ז"ל: (ה) כי הוא דבר בלתי נמצא. כבר המליך הרב ז"ל לעיל בארוכה בעד מן ז"ל וע"ש גם בדברינו

פרק ז

(ה) ובפ"ל כל התורה אשר לא ישאיר לה שורש וענף. אפלטון רבו של ארסטו חקר ומצא בשכלו המוזהם שמהראוי שיהיה לכל בעלי אמונה [אמונות] אחת שיהיה להם נשים בשותפות, ושחק ולעג על משפטי התורה ועל אמונת קבלת התפלה ועל כמה וכמה חקים הנימוסים עד שאפילו מה שהגוים גררו גדר בעצמם היה בעיניו לשחוק. הנה המשכיל האיך יערב לבו לגשת אל דבריהם הלא יאבד תורתו ועולמו כרגע, והנה תראה בר"א שנתפס למינות על ששמע ד"ת דיבור אחד (והוא טוב) מיעקב מינאה איש כפר סכניא, ואם כך היה לקדוש ה' ר"א הגדול אנן מה נענה אבתריה חלילה וחלילה לדבר בדבריהם אפילו בבית הכסא. וכבר כתב הרב הקדוש מהור"ר דוב בער זצוקלה"ה שאין ללמוד מתוך ספר שחיבר אדם רשע (הגם שכתב בו דברים טובים) כי מתדבק בנשמתו מדות לא טובות עיי"ש בדבריו צ"ח, והשכל נותן מקום לזה למי שמבין כח הפועל בנפעל, אם כן זהו בכלל הדברים שאמרו חז"ל אם הרב דומה למלאך

והשלים פירוש שיתא סדרי משנה הוא בן עשרים ושמונה שנים, ומי כמוהו מורה משקה ומורה נפש כמיהים צדיק מושל יראת אלהים מימיו נאמנים ולחמו שמינה ויהיו דיו אמונה. על כן אין לסוד ממצותו ואין לפקפק בגורתו:

פרק יא

רִאִיתִי לחכם דר"ק ז"ל שהלך בפרדס רבינו הגדול וכתב בפירוש פסוק ראשית חכמה יראת ה' [תהלים קיא ין ז"ל, ואם ילמוד אדם חכמת הפילוסופיא [התקיה] תחלה [אולי] יבהל רוחו ועיז מצחו להכחיש [האחתה] ו[המופתים הגדולים הנמצאים בכתבי הקדש, לפיכך צריך להקדים לימוד התורה שהיא יראת ה' וישים בלבו להאמין כל הכתוב בה, חרוש העולם ושינוי המבע באותות ובמופתים, וכאשר יתבונן האדם בתורה ימצא בה דרכי החכמה כמו שכתוב כי הוא חכמתכם ובינתכם וכו', כי אין צ"ל התורה והמצות שהן בגיות על דרך השכל, כי גם החוקים אשר נאמר עליהם שאין להם מעם, כן נראה לרוב בני אדם, אבל החכם המתבונן בהם ימצא מעמם ברור [ומבאר] מאור שהתבונן החכם המבין בדברי התורה וישימה יסוד לחכמה וישתדל בלבו לקרב הדברים הרחוקים אל הדעת ולמוד החכמה אחרי כן

מעין גנים

ואפלטון וכל דברי הפלוסופים אין להם חלק ונחלה בישראל וזהו הולך אחריהם מאבד נפשו ותורתו זולת על פי הנס כמו אם יהלך איש על הגחלים וכו'. והנה אירע גם לחנניא מישאל ועזריה שניצולו מן האש וכי בשביל

פרק ט

בכמה מקומות הזוהרנו הרב ז"ל ממפרשי ספרי ארסטו המועים והושבים כי ארסטו עשה מופת על הקדמות, שלא לעיין בספריהם כדי שלא נבשל ברבריהם, [המנים] טאגרו לרש אבן תבן סבב שלא לעיין בספרי ארסטו כ"א בכיאו של אבן רשדן והנה אמת כי רוב ספרי המבע אשר אתנו היום הם חבור ו' רשדן שקצר ספרי ארסטו ועשה מהם כיאור, ואני ראיתי בספר הביאור שעשה מספר "השמים והעולם" שהניח בו כמה מופתים חזקים לפי דעתו על הגרם השמימי שהוא בלתי הוד ולא נפסד, והוצא מדבריו כי הם ראיות נמורות ומופת חותך על הקדמות:

פרק י

מענה היהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוונה היאכל הכוסר ושינוי לא תקנה, ואם הרגילו נפשם בספרי החכמות אשר הנפשות תצודנה פתאום נעו מעגלותם ולא נדע כי באו אל קרבנה. והמביאים ראיה מן הרב מורה צדק אשר און וחקר בספרי היוונים והוא ילד בשנים, מדידהו נמצי להו, כי הרב ז"ל כבר מלא כרסו תמרא עתיקא וכשרא שמינה ושתה מן הבריכה העליונה

ותתבונן האמת. אבל העיקר דע לך שכל זה עשה הרב לשם שמים והחזיק בדעתו את דברי ארסטו בכמה דברים רצוים בעיניו לחכמה, וזה היה קודם קבלתו חכמת האמת. והעיקר דע לך שכל דברי ארסטו

מצינו בדברי רז"ל כמה פסוקים רחוקים מן הענין באים על דרך אסמכתות ואעפ"כ נענשו. ואז"ל בספרי ודברת בה עשה אותם עיקר ואל תעשם מפלה שלא היא משאך ומתנגד אלא בהם שלא תערכ בהם דברים אחרים, שמא תאמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמד חכמת האומות תלמוד לומר [והרחק] בה ולא ליפטר מתוכם. גליון, וזו היא כוונת מ"ש תנא דמסכת אבות וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע כלומר שלא תאמר למדתי כדת וכו' שאין מותר לתלמוד חכמות האומות אלא במקום שאסוד להרדור בדתינו (ג) כגון בבית המרחץ או בבית הכסא, וגרסינן במנחות פרק שתי הלחם [מנחת צא:] שאל בן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל אני שלמדתי כל התורה מהו שאלמד חכמת יונית, קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה מפך וגו' צא וכדוק שעה שאינה לא מן היום ולא מן הלילה. ולאותם שהם קרובים למלכות לכד התירו לתלמוד חכמה יונית כדאמרין [ב"ק פג.] של בית ר"ג התירו לתלמוד יונית (ג) מפני שהם קרובים למלכות:

לא ישתבש דעתו בלימוד החכמה, לפיכך אמר ראשית חכמה ידאת ה':

פרק יב

(ב) באמת ובבירור בקושי גדול התירו ובהכרח גדול ואפילו לשבח המאמרים שלהם אע"פ שאין בהם דבר רע כלל, כהיה דאמרין בפרק לפני אידיהן [ע"ז ה.] שמא דבר מינות בא לידך והנאך ונתפסת עליו למינות, א"ל רבי עקיבא הזכרתי פעם אחד הייתי מהלך בשוק עליון של ציפורי ומצאתי אדם אחד ויעקב איש כפר סכניא שמו א"ל כתוב בתורתכם לא תביא אתגן זונה ומחיד וגו' מהו לעשות ממנו בית הכסא לכ"ג ולא אמרתי לו כלום אמר לי כך למדני יש"ו הנוצרי כי מאתגן זונה קבצה ועד אתגן זונה ישוכו ממקום המינפות באו ועד מקום המינפות ישוכו, והנאני הדבר ועליו נתפסתי למינות. ובאמת אע"פ שלא יהיה הדין כך אין בזה דבר מינות וכ"ש שהדין כך הוא, ואי משום קרא רלאו מההוא קרא נפקא לך, הרי

מעין גנים

וכו': (ג) כגון בבית המרחץ. אומר אני הא דהתירו בבית המרחץ ובבית הכסא היינו דוקא הנצרכים מאד לענין ויכוח וכיוצא בדברים הנצרכים לענייני התורה וכמ"ש הרמב"ם שלקח מחכמות הללו לצורך, אבל בזולת זה אסור פן יפתה לבבו בפיתויי הזונה, עיין בתשובת מהרש"ל להרמ"א ובתשובת הרמ"א ותראה מפורש צו: של בית רבן גמליאל התירו. נב"ח ע - להם. (ג) מפני שהם קרובים למלכות. עיין בגמ' [ע"ז

זה אמור יאמר איש שאין סכנה לילך כמו אש, כמו כן תתבונן אם נעשה נס למרן ז"ל חלילה לסמוך על הנס:

פרק יב

(ב) באמת. לא ידעתי אנה התירו, רק הרב דיבר על דרך מוטב שיאכלו בשר תמותות כשרות וכו'. ת"ל ודברת בהם ולא לפטר מתוכם. נ"ב על הגליון - זהו היא מ"ש התנא במסכת אבות וסיב ובלה בה ומנה לא תזוע כלומר שלא תאמר למדתי

פרק יג

לדעתו, ואמרו חז"ל [תניה טו:] לדעתם לא נאמר אלא לדעתו כההיא דאמרינן [שם] ר' מאיר (ג) רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, אבל שאר בני אדם שאינם שלימים בתורה ולא הגיעו לכלל שנים הראוים למעסקים בחכמה הדיא ואינם יודעים מלחוד אל יבררו מן האוכל שמא יחזיקו בקליפה, ועל כיוצא בזה או"ל [שם] אם דומה הרב למלאך השם צבאות יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו:

מעשה אין ללמוד מספריהם ולא לשמוע חכמה מפהם ואפילו אומרים אמת אין שומעים להם, אך לחכמים הגדולים אין עזרה נעלת מפני שהם מוציאים את הקמה וקולטין את הסולת ויש להם שכל נקי (6) ונפש יפה וסכינא חריפא ויודעים לנפות המאמרים ב"ג נפות, ועליהם אמר שלמה ע"ה [משל כב ז] הם אונן ושמע דברי חכמים ולבך תשית

מעין גנים

הנצרכים לויכוח וכיוצא וכענין הסנהדרין שלמדו אפילו כישוף כמ"ש רז"ל [סנהדרין סח.] אבל אתה למד להבין ולהורות: (ג) רמון מצא תוכו אכל קליפתו זרק, ואפילו הכי לא אמר הש"י הלכה מפומיה דר"מ עד שהמליצו עליו בכית דין של מטה ר"מ רמון מצא, והנה הש"י ידע זה מקודם אפילו הכי לא אתמר הלכה משמיה עד שהמליצו עליו בין והתבונן:

כו:] שאפילו להתרפאות ברפואה טבעית אסור מהן כדאמרינן בגמרא בבבן דמא שהכישו נחש ורצה יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ואמר לו ר' ישמעאל וכו' ויצאה נשמתו ואמר ר"י אשריך בן דמא שיצאה נשמתך בטהרה עיי"ש עד היכן הדברים מגיעים:

פרק יג

(6) ונפש יפה וסכינא חריפא. דוקא בדברים

הגהות הצבי והצדק

ברא וכו' עד ה' דתיבת ובהו, בראשית בראאל"ה יסאתה"ש מיסוא"ת הארץ"ה ארץ"הית התהו"ב הם אבגית"ן קרעשט"ן נגדיכ"ש בטרצת"ג חקברנ"ע יגלפוז"ק שקרצית ע"י חילופי אלפי ביתות, וסדר החילוף מבואר כפרדס להרמ"ק שער כ"א פרטי השמות פרק י"ג, ב' תמורתה א' מאבג"ד, ר' תמורתה ט' מאלכ"ם ותחת ט' ב' מאח"ס בט"ע ב', א' תמורתה י' מאי"ק ככ"ד ותחת י' ג' מאח"ס בט"ע הרי ג' וכו' עיי"ש, ובכתבי האר"י מבואר שכריאת העולם היה ע"י שם מ"כ הנרמו מבראשית וכו'.

צג) חגיגה יא: תוס' ד"ה אין דורשין פי ר"ת הוא שם מ"כ אותיות היוצא מבראשית ומפסוק שלאחריו ע"כ, והענין בתיקון"ז תיקון ד' י"ט ע"א, קם רבי שמעון על רגלי ואמר, רבן עלמין אפתח עיני לאסתכלא בהון לעילא, אבא ב"ם כארבעים ותרין אתון דשמא מפרש, למנדע כל את ואת על תיקוניה, בראשית וכו', והארץ היתה תהו ובהו, ואינן אב"ג ית"ן, קר"ע שט"ן, נג"ד יכ"ש, בט"ד צת"ג, חק"ב טנ"ע, יג"ל פוז"ק, שק"ו צי"ת, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד עיי"ש, היינו שם מ"כ יוצא מארבעים ושתים אותיות הראשונות דבראשית